

Nesplnenie povinnosti riadne prevziať smernicu, účinky smernice a zodpovednosť štátu za škodu v prípade zájazdov neuskutočených v období pandémie COVID-19

Jurčová, M.*

JURČOVÁ, M.: Nesplnenie povinnosti riadne prevziať smernicu, účinky smernice a zodpovednosť štátu za škodu v prípade zájazdov neuskutočených v období pandémie COVID-19. Právny obzor, 107, 2024, č. 3, s. 236 – 262. <https://doi.org/10.31577/pravnyobzor.2024.3.02>

Failure to fulfil obligations under Directive, the effects of Directive and State's liability for damage in the case of travel packages not undertaken during the period of the COVID-19 pandemic. The Court of Justice of the EU held by its Judgment of 8 June 2023 that the Slovak Republic has failed to fulfil its obligation under Article 12(2), (3)(b) and (4) of Directive (EU) 2015/2302 by the adoption of the Act No 136/2020 of 20 May 2020, particularly Paragraph 33a into Law No 170/2018 on package travel, linked tourist services and certain conditions applicable to tourist activity. The purpose of this article is, in addition to a brief recapitulation and interpretation of the legislation on package travel in question, in conjunction with the judgment in Case C-540/21, to focus on the effects of the Directive in horizontal relations (between travellers and travel organisers) and the liability of the State for damages for breach of EU law caused by the incorrect implementation of the Directive (EU) 2015/2302. The prerequisites of State liability for damages were developed by Court of Justice of the EU. The Factortame judgment established a simple three-step test for establishing State liability based on following steps: (a) the provision of European law in question creates a right in favour of individual persons, (b) the breach of European law is sufficiently serious, (c) there is a direct causal link between the breach of European law and the damage caused. Slovak national legislation is represented by Act on Liability for Damage Caused in the Exercise of Public Authority and on Amendments to Certain Acts. The paper is concentrated on discussion whether interest on late payment of package refunds, enrichment of the travel organiser as a result of delayed payment of refunds, and the costs of proceedings in which travellers have claimed the right to a refund of package payments may constitute a recoverable claim for damages.

Key words: *Failure of a Member State to fulfil obligations, Package travel and linked travel arrangements, Directive (EU) 2015/2302, Unavoidable and extraordinary circumstances, COVID-19 pandemic, Refund of payments made by the traveller for the package, Indirect effect of Directive, state liability for damages*

Úvod

Dňa 8. júna 2023 Súdny dvor Európskej únie (ďalej ako „Súdny dvor“) v konaní vo veci C-540/21 o nesplnenie povinnosti podľa článku 258 ZFEÚ proti Slovenskej republike vydal rozsudok: „Slovenská republika si tým, že prijala zákon č. 136/2020 Z. z. z 20. mája 2020, ktorým vložila § 33a do zákona č. 170/2018 Z. z. z 15. mája 2018 o zájazdoch, spojených službách cestovného ruchu, niektorých podmienkach podnikania

* Prof. JUDr. Monika Jurčová, PhD., Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. Príspevok je súčasťou riešenia projektu APVV-20-0171.

v cestovnom ruchu a o zmene a doplnení niektorých zákonov, nesplnila povinnosť, ktorá jej vyplýva z článku 12 ods. 2, článku 12 ods. 3 písm. b) a článku 12 ods. 4 smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/2302 z 25. novembra 2015 o balíkoch cestovných služieb a spojených cestovných službách, ktorou sa mení nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 a smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/83/EÚ a ktorou sa zrušuje smernica Rady 90/314/EHS, v spojení s článkom 4 smernice 2015/2302.“ (Ďalej ako „smernica“ alebo „smernica o balíkoch cestovných služieb“.)

Účelom tohto článku je okrem stručnej rekapitulácie a výkladu dotknutej právnej úpravy zájazdov v spojení s rozsudkom vo veci C-540/21 zamerať sa na:

- a) účinky smernice v horizontálnych vzťahoch (medzi cestujúcimi a cestovnými kancelármi) a
- b) zodpovednosť štátu za škodu, ktorá vznikla porušením práva EÚ nesprávnou implementáciou smernice o balíkoch cestovných služieb.

I. Čo predchádzalo rozsudku Súdneho dvora EÚ vo veci C-540/21

Rozsudok Súdneho dvora vo veci C-540/21 možno považovať za definitívnu bodku diskusiám o tom, či osobitné opatrenia súvisiace s mimoriadnou situáciou týkajúcou sa ochorenia COVID-19 pre právny režim zájazdov v Slovenskej republike boli alebo neboli v súlade s európskym právom.¹ Zákon o zájazdoch, spojených službách cestovného ruchu, niektorých podmienkach podnikania v cestovnom ruchu (ďalej ako „zákon o zájazdoch“) ² je transpozíciou smernice o balíkoch cestovných služieb.

Podľa článku 12 ods. 2, článku 12 ods. 3 písm. b) a článku 12 ods. 4 smernice má cestujúci právo ukončiť zmluvu o balíku cestovných služieb (v slovenskej právnej úprave „zmluva o zájazde“) pred začiatkom poskytovania balíka služieb (zájazdu) bez zaplattenia akéhokoľvek stornovacieho poplatku v prípade, keď v mieste destinácie alebo v jeho bezprostrednej blízkosti nastanú neodvratiteľné a mimoriadne okolnosti, ktoré významne ovplyvnia poskytovanie balíka služieb alebo ktoré významne ovplyvnia prepravu cestujúcich do destinácie. Tieto dôvody rovnako zakladajú právo organizátora ukončiť zmluvu. V prípade ukončenia zmluvy o balíku cestovných služieb má v tomto prípade cestujúci nárok na úplnú refundáciu všetkých platieb za balík služieb, ale nemá nárok na dodatočnú náhradu. Organizátor (v slovenskej právnej úprave „cestovná kance-

¹ JURČOVÁ, M. Hľadanie princípov Európskeho právneho inštitútu pre krízu COVID-19 v nedávnych zmenách slovenských právnych predpisov. In NEVOLNÁ, Z., HLUŠÁK, M. (eds.) *Laudatio Alexandrovi Škrinárovi*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a Vedy, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, 2020, s. 85 – 98; JURČOVÁ, M. Ukončenie zmluvy o zájazde pre mimoriadne a neodvratiteľné udalosti v období pandémie COVID-19. In *Studia turistica*. 2021, č. 1, s. 17 – 25. Dostupné na: https://www.studiaturistica.cz/wp-content/uploads/2021/03/studia_turistica_2021_1.pdf, [cit. 30. 09. 2023]. JURČOVÁ, M., VARGA, P. Refund for Cancelled Travel During the Pandemic: Commission Decides to Refer Slovakia to the Court of Justice [electronic, print] In *Folia turistica*. 2021, č. 57, s. 7 – 19, dostupné na: <https://foliaturistica.pl/resources/html/article/details?id=226364>, [cit. 30. 9. 2023].

² Zákon č. 170/2018 Z. z. o zájazdoch, spojených službách cestovného ruchu, niektorých podmienkach podnikania v cestovnom ruchu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

lária“) poskytne refundáciu bez zbytočného odkladu a najneskôr do 14 dní po ukončení zmluvy. Právo cestujúceho (ale aj cestovnej kancelárie) odstúpiť od zmluvy pre relevantné mimoriadne a nepredvídateľné okolnosti a povinnosť cestovnej kancelárie následne vrátiť všetky na základe zmluvy prijaté platby boli transpozíciou prevedené do § 21 ods. 2, 3, 4 zákona o zájazdoch.

Účinnosťou zákona č. 136/2020 Z. z.³ dňa 29. mája 2020 sa pravidlá zmeny a ukončenia zmluvy o zájazde podľa §20 a §21 zákona o zájazdoch, súladné so smernicou, zmenili. Cestujúci, ktorí odstúpili od zmluvy od vyhlásenia mimoriadnej situácie v SR⁴ a nebola im ešte vrátená platba alebo tí, ktorých zájazd sa z dôvodu neodvratiteľných a mimoriadnych okolností nemohol uskutočniť, sa rozhodnutím slovenského zákonodarcu ocitli v procese ponuky a dohadovania náhradného zájazdu, ktorý podľa novej právnej úpravy mohol trvať až do 31. augusta 2021.⁵ Ak sa cestovná kancelária s cestujúcim na poskytnutí náhradného zájazdu nedohodla do 31. augusta 2021, platilo, že odstúpila od zmluvy o zájazde a bola povinná cestujúcemu vrátiť všetky platby, ktoré prijala na základe zmluvy o zájazde, najneskôr do 14. septembra 2021.

V dôvodovej správe k zákonu č. 136/2020 Z. z. sa slovo platobná neschopnosť alebo konkurz priamo nevyskytlo. Nachádzame tam len všeobecné konštatovania o obmedzeniach v cestovaní v celosvetovom meradle v dôsledku pandémie a s tým spojenou snahou zákonodarcu umožniť cestovnej kancelárii odložiť poskytnutie zájazdu a následne usporiadať vzťahy medzi cestovnou kanceláriou a cestujúcim.⁶

Od počiatku však bolo zrejmé, v čom tkvie skutočný problém. Slovenská republika priznala v liste Európskej komisii z 28. augusta 2020, že tieto zásahy do zmluvného vzťahu v rozpore so smernicou boli prijaté preto, lebo „podniky pôsobiace v odvetví cestovného ruchu potrebovali dodatočný čas na postupné vrátenie platieb všetkým svojim zákazníkom, aby sa vyhlí konkurzu“.⁷ Iné krajiny EÚ využili rôzne schémy pomoci cestovným kanceláriám, ktoré im umožnili prekonať toto obdobie bez ujmy na právach cestujúcich v zhode s európskym právom.⁸ Poukazy na náhradné zájazdy ako nástroj na prekonanie krízového obdobia v cestovnom ruchu poskytované cestujúcim namiesto

³ Zákon č. 136/2020 Z. z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 170/2018 Z. z. o zájazdoch, spojených službách cestovného ruchu, niektorých podmienkach podnikania v cestovnom ruchu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 119/2019 Z. z.

⁴ Uznesenie Vlády Slovenskej republiky č. 111 z 11. marca 2020 o vyhlásení mimoriadnej situácie pre územie Slovenskej republiky od 12. marca 2020 od 06.00 hod. podľa § 8 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov v súvislosti s ohrozením verejného zdravia II. stupňa z dôvodu ochorenia COVID-19 spôsobeným korónovým vírusom SARS-CoV-2.

⁵ Výnimku tvorili osobitne chránení cestujúci podľa § 33a ods. 4 zákona o zájazdoch, ktorým mali byť vrátené platby v lehote 14 dní od oprávneného odmietnutia náhradného zájazdu.

⁶ Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona, ktorým sa dopĺňa zákon č. 170/2018 Z. z. o zájazdoch, spojených službách cestovného ruchu, niektorých podmienkach podnikania v cestovnom ruchu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 119/2019 Z. z. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=478872> [cit. 30. 9. 2023].

⁷ Bod 14 rozsudku Súdneho dvora vo veci C-540/21.

⁸ Oznámenie Komisie – Dočasný rámec pre opatrenia štátnej pomoci na podporu hospodárstva v súčasnej situácii spôsobenej nákazou COVID-19 (Ú. v. EÚ C 91I, 20. 3. 2020, s. 1).

vrátenia ceny zájazdu boli využité aj v iných krajinách,⁹ lenže za súladné so smernicou možno považovať len tie mechanizmy, ak sa tak dialo na báze dobrovoľnosti¹⁰ v súlade s odporúčaním Komisie týkajúcim sa poukazov ponúkaných pasažierom a cestujúcim ako alternatívnu náhradu za zrušené balíky cestovných služieb a dopravné služby v súvislosti s pandémiou COVID-19.¹¹

Účelom tohto príspevku je uzavrieť etapu diskusie o tom, či bolo prijatím zákona č. 136/2020 Z. z. porušené európske právo, a otvoriť diskusiu o tom, aké právne následky môže mať skutočnosť, že Slovenská republika si prijatím § 33a zákona č. 170/2018 Z. z. nesplnila svoju povinnosť prijať vo svojom vnútroštátnom právnom poriadku všetky opatrenia potrebné na zabezpečenie plného účinku smernice o balíkoch cestovných služieb v súlade s cieľom, ktorý táto smernica sleduje a skutočnosť, že toto nesplnenie je už konštatované aj v rovine rozhodnutia Súdneho dvora.¹²

Skôr než sa budeme venovať otázke dôsledkov vo vnútroštátnej rovine, stručne poukážeme na kľúčové body rozhodnutia Súdneho dvora z hľadiska výkladu niektorých ustanovení smernice o balíkoch cestovných služieb.

II. Výklad smernice o balíkoch cestovných služieb v rozhodnutí Súdneho dvora

Rozhodnutie Súdneho dvora je bez ohľadu na neúspech žalovanej Slovenskej republiky prínosné vo vzťahu k vybraným výkladovým otázkam smernice o balíkoch cestovných služieb.¹³ V ďalšom texte uvedené časti (pojmy) smernice boli relevantné pri posudzovaní žalobného návrhu Európskej komisie, ktorá nesplnenie povinnosti členského štátu vzhľadom na to, že § 33a zákona č. 170/2018 Z. z. zbavuje cestujúcich ich práva ukončiť zmluvu o balíku cestovných služieb a získať refundáciu v súlade s článkom 12 smernice, uskutočnenom v konfrontácii s argumentáciou žalovanej.

Výklad pojmu „neodvratiteľné a mimoriadne okolnosti“, ktorý používajú články 12 ods. 2 a 12 ods. 3 písm. b) smernice, a predpoklady jeho uplatnenia uskutočnil Súdny

⁹ Slovensko nebolo jedinou krajinou EÚ, ktorá v tomto ohľade postupovala v rozpore s právom EÚ, o čom svedčí aj „Októbrový súbor prípadov nesplnenia povinnosti: kľúčové rozhodnutia“ z 30. 10. 2020., [cit. 30. 9. 2023]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sk/inf_20_1687.

¹⁰ Ako zdôrazňuje Fuhrich, či cestujúci prijme poukaz alebo „voucher“ na náhradný balík služieb cestovného ruchu, musí byť vždy otázkou jeho voľby, a nie povinnosťou cestujúceho.

FUHRICH, E. Critical Issues in German Travel Law after the Implementation of the Travel Package Directive. In TORRES, C., MELGOSA ARCOS, J., JÉGOUZO, L., FRANCESCHELLI, V., FRANCESCO MORANDI, F. & TORCHIA F. (Eds.). *Collective Commentary about the New Package Travel Directive Estoril*. Portugal : ESHTÉ. 2020 (s. 836 – 838) [online], [cit. 30. 9. 2023]. Dostupné na: <http://intranet.eshte.pt/collectivecommentary/6/>.

¹¹ Odporúčanie Komisie (EÚ) 2020/648 z 13. mája 2020 týkajúce sa poukazov ponúkaných pasažierom a cestujúcim ako alternatívnu náhradu za zrušené balíky cestovných služieb a dopravné služby v súvislosti s pandémiou COVID-19.

¹² Rozsudok Súdneho dvora vo veci C-540/21.

¹³ Okrem toho odporúčame aj rozsudok Súdneho dvora o veci C-407/21, Union fédérale des consommateurs – Que choisir (UFC – Que choisir), Consommation, logement et cadre de vie (CLCV) proti Premier ministre, Ministre de l'Économie, des Finances et de la Relance zo dňa 8. júna 2023.

dvor vo vzťahu k tvrdeniu Slovenskej republiky, že „*článok 12 smernice 2015/2302 sa neuplatňuje na takú globálnu zdravotnú krízu, akou je pandémia COVID-19*“.¹⁴ Z tejto myšlienkovvej línie žalovanej by sa dalo odvodiť, že použitie § 33a zákona o zájazdoch viažuce sa na situáciu „*Ak v dôsledku mimoriadnej situácie z dôvodu ochorenia COVID-19 v Slovenskej republike alebo obdobnej situácie v cieľovom mieste alebo v ktoromkoľvek mieste trasy zájazdu nie je možné poskytnúť cestujúcemu základné znaky služieb cestovného ruchu podľa zmluvy o zájazde*“, nie je porušením smernice, keďže smernica tento „scenár“ v článku 12 ani nepredpokladá.

Súdny dvor zdôraznil, že ak sa v článku 12 ods. 2 smernice uvádza „*keď v mieste destinácie alebo v jeho bezprostrednej blízkosti nastanú neodvratiteľné a mimoriadne okolnosti, ktoré významne ovplyvnia poskytovanie balíka služieb alebo ktoré významne ovplyvnia prepravu cestujúcich do destinácie*“, neznamená to, že okolnosti presahujúce miestny rozsah (pandémia) by boli z aplikácie smernice vylúčené. Skutočnosť, že podobne ako článok 12 ods. 2 smernice aj jej odôvodnenie ilustruje „*neodvratiteľné a mimoriadne okolnosti*“ uvedením príkladu výskytu vážnej choroby „*v mieste destinácie*“ je irelevantná, keďže cieľom spresnenia nie je obmedziť rozsah tohto pojmu na miestne udalosti, ale poukázať na to, že tieto okolnosti sa musia v každom prípade prejaviť najmä v plánovanom mieste destinácie a mať z tohto dôvodu významné dôsledky na plnenie dotknutého balíka cestovných služieb. Súdny dvor argumentoval: „*V tejto súvislosti, hoci šírenie vážnej choroby v danom mieste destinácie môže spadať pod tento pojem, musí to a fortiori platiť pre šírenie vážnej choroby na celosvetovej úrovni, keďže účinky tejto choroby sa týkajú aj tohto miesta. Okrem toho výklad článku 12 ods. 2 a článku 12 ods. 3 písm. b) smernice 2015/2302, podľa ktorého sa toto ustanovenie uplatňuje len na udalosti miestneho významu s vylúčením udalostí väčšieho rozsahu, by na jednej strane odporoval zásade právnej istoty, keďže pri neexistencii akéhokoľvek kritéria vymedzenia stanoveného na tento účel touto smernicou môže byť hranica medzi týmito dvoma kategóriami udalostí nejasná a premenlivá, čo by v konečnom dôsledku viedlo k tomu, že prospech z ochrany poskytovanej uvedeným ustanovením by bol neistý.*“¹⁵

Výkladom pojmu „*refundácia*“, ktorý používa článok 12 ods. 4 smernice, a predpokladmi jeho uplatnenia sa Súdny dvor zaoberal vo vzťahu k tvrdeniu Slovenskej republiky, že „*oznámenie o náhradnom zájazde stanovené v § 33a zákona č. 170/2018 Z. z. môže predstavovať refundáciu uskutočnených platieb v zmysle článku 12 smernice 2015/2302*“.¹⁶

Súdny dvor posúdil tento pojem s ohľadom na znenie článku 12 ods. 4 smernice, stanovenú lehotu refundácie a kontext oblasti týkajúcej sa práv cestujúcich a ochrany spotrebiteľov, v ktorom sa možnosť nahradiť povinnosť zaplatiť peňažnú sumu plnením v inej forme, akým je napríklad ponuka poukazov, pripustila výslovne v regulácii náhrad

¹⁴ Pozri body 29 – 33 rozsudku Súdneho dvora vo veci C-540/21.

¹⁵ Tamže, body 50 – 52.

¹⁶ Tamže, body 34 – 37.

za zmeškané a zrušené lety (a v smernici sa naopak tak nestalo).¹⁷ Súdny dvor uprednostnil výklad, podľa ktorého má dotknutý cestujúci právo na vrátenie platieb za predmetný balík služieb vo forme peňažnej sumy, s ktorou môže voľne disponovať, aj z toho dôvodu, že to viac prispeje k ochrane záujmov cestujúceho, a tým aj dosiahnutiu cieľa ochrany spotrebiteľov v porovnaní s výkladom, podľa ktorého by stačilo, aby mu dotknutý organizátor ponúkol náhradný zájazd, poukaz alebo inú formu odloženej kompenzácie.¹⁸

Slovenská republika subsidiárne tvrdila aj to, že nepriaznivú situáciu spojenú s celosvetovou pandémiou COVID-19 možno považovať za prípad vyššej moci v zmysle judikatúry Súdneho dvora ako dôvod nesplnenia povinnosti členským štátom. Súdny dvor analýzou jednotlivých predpokladov uplatnenia vyššej moci dospel k stanovisku, že nenastali také skutočnosti, ktoré by odôvodňovali podradiť daný skutkový a právny stav do okruhu týchto výnimočných a časovo veľmi obmedzených prípadov.

III. Nároky cestujúcich a cestovných kancelárií z nesplnenia a možnosti ich náhrady

V spojitosti so zákonom č. 136/2020 Z. z. a účinnosťou § 33a zákona o zájazdoch vyvstávajú mnohé otázky. Niektoré sa viazali k jeho použitiu aj bez ohľadu na nedávne rozhodnutie Súdneho dvora, vo vzťahu k hypotéze tohto ustanovenia („*mimoriadna situácia z dôvodu ochorenia COVID-19 v Slovenskej republike alebo obdobná situácia v cieľovom mieste alebo v ktoromkoľvek mieste trasy zájazdu, ktorá neumožňuje poskytnúť plnenie zmluvy o zájazde*“),¹⁹ alebo s poukazom na dočasnosť režimu, ktorá vyplýva z § 33a ods. 9 zákona o zájazdoch („*ak sa cestovná kancelária s cestujúcim na poskytnutí náhradného zájazdu nedohodne do 31. augusta 2021, platí, že odstúpila od zmluvy o zájazde a je povinná cestujúcemu vrátiť všetky platby, ktoré prijala na základe zmluvy o zájazde, a to bezodkladne, najneskôr však do 14. septembra 2021*“).²⁰

V tejto časti sa budeme zaoberať možnými nárokmi cestujúcich a cestovných kancelárií, ktoré vznikli v dôsledku modifikácie právnych následkov očakávaného nesplnenia zmluvy o zájazde cestovnou kanceláriou v období medzi vyhlásením mimoriadnej situácie v Slovenskej republike v marci 2020 a uplynutím náhradnej lehoty na vrátenie platieb prijatých na základe zmluvy o zájazde 14. septembra 2021. V tomto časovom rozmedzí si treba všimnúť aj dátum účinnosti zákona č. 136/2020 Z. z. 29. mája 2020, pretože úprava v § 33a spätne regulovala aj práva a povinnosti zo zmluvy zo zájazdu v období od 12. marca 2020 do 28. mája 2020.

¹⁷ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 z 11. februára 2004, ktorým sa ustanovujú spoločné pravidlá systému náhrad a pomoci cestujúcim pri odmietnutí nástupu do lietadla, v prípade zrušenia alebo veľkého meškania letov a ktorým sa zrušuje nariadenie (EHS) č. 295/91.

¹⁸ Body 69 – 72 rozsudku Súdneho dvora vo veci C-540/21.

¹⁹ V čase písania tohto príspevku je na Slovensku vyhlásená mimoriadna situácia pre vojnu na Ukrajine od 26. 2. 2022 od 12. hod. Dostupné na: https://www.minv.sk/?mimoriadna_situacia_cele_uzemie_sr [cit. 30. 10. 2023].

²⁰ JURČOVÁ, M. Odstúpenie od zmluvy o zájazde cestujúcim po 14. septembri 2021. In *Súkromné právo*. 2021, č. 4, s. 145 – 147.

Nároky dotknutých osôb rámcujú pravidlá pre tri prípady nesplnenia:

Zmluvný vzťah cestujúceho a cestovnej kancelárie sa spravuje

- a) pravidlami očakávaného nesplnenia zmluvy o zájazde cestovnou kanceláriou podľa článku 12 ods. 2, 3, 4 smernice o balíku cestovných služieb (ako postupovať keď plneniu zmluvy o zájazde bránia mimoriadne a nepredvídateľné okolnosti), ktoré obsahuje § 21 ods. 2, 3, 4 zákona o zájazdoch, ale tiež
- b) osobitnými „Covid“ pravidlami očakávaného nesplnenia zmluvy o zájazde cestovnou kanceláriou, ktoré obsahuje § 33a zákona o zájazdoch a sú podstatnou zmenou práv cestujúcich v porovnaní s citovanými časťami článku 12 smernice.

Tieto pravidlá a ich výklad a uplatňovanie treba realizovať aj vzhľadom na

- c) právny režim pre nesplnenie povinností Slovenskej republiky, ktoré vyplynuli z článku 12 ods. 2, článku 12 ods. 3 písm. b) a článku 12 ods. 4 smernice, konštatované aj rozsudkom Súdneho dvora vo veci C-540/21. Základné pravidlá pre právne následky nesplnenia/ porušenia povinnosti štátu a nároky osôb pre tieto prípady sa v európskom práve odvodzujú najmä prostredníctvom rozhodovacej činnosti Súdneho dvora.

Vzhľadom na úlohu štátu pri nesprávnej transpozícii smernice sa diskusiou budú prelínať dve otázky, aké nároky a nároky voči komu? Má ísť o uplatňovanie nárokov medzi cestujúcim a cestovnou kanceláriou navzájom z dôvodu nesplnenia zmluvných povinností alebo nároky týchto osôb voči štátu z dôvodu nesplnenia jeho povinností vyplývajúcich z európskeho práva?

Načrtnuté „tri prípady nesplnenia“ vznikli v dôsledku stavu, ktorý sa v literatúre niekedy označuje ako „hybridné právo“, ide o spojenie vnútroštátneho práva a práva EÚ, v ktorom požiadavka eurokonformnej interpretácie a hranice tejto interpretácie v určitej miere závisia aj od sudcovského posúdenia. Nepriamy účinok smerníc odkazuje sudcu a strany sporu na dva súbory pravidiel, vnútroštátne právo a právo EÚ, čo môže byť zdrojom právnej neistoty zúčastnených subjektov.²¹

1. Nároky zmluvných strán zo zmluvy o zájazde navzájom

Aby nešlo o úplne teoretickú debatu, v prvom rade veľmi jednoducho načrtneme, o akých nárokoch budeme uvažovať. Porušenie (nesplnenie) zmluvnej povinnosti aktivizuje celý rad nárokov, niekedy označovaných ako prostriedky nápravy, a tieto môžu smerovať k rôznym cieľom.²² Nesplnenie môže zakladať právo trvať na splnení, zdržať sa vzájomného plnenia, požadovať náhradu škody alebo úrok z omeškania, ukončiť zmluvu a vysporiadať nároky z ukončenia plynúce alebo uplatňovať iné aj sankčné mechanizmy. V ďalšom texte sa sústredíme len na vybrané majetkové nároky cestujúcich a cestovných kancelárií, ktoré vznikli v dôsledku stavu hybridného práva v kombinácii troch nesplnení.

²¹ DAMIAN, C., DAVIES, G., MONTI, G. *European Union law: text and materials*. 3. vyd. Cambridge : Cambridge University Press, 2014, s. 320.

²² Pozri HOFMANN, F., KURZ, F. (eds.) *Law of Remedies. A European Perspective*. Cambridge : Intersentia, 2019.

Konkrétne sa budeme zaoberať úrokom z omeškania s vrátením platieb za zájazd, obohatením cestovnej kancelárie v dôsledku odloženej splatnosti refundácie platieb a trovami konaní, v ktorých si cestujúci uplatňovali právo na vrátenie platieb za zájazd. V bežnom režime by tieto nároky neboli problematické, ak by sme sa v dôsledku porušenia európskej smernice nedostali do stavu hybridného práva a ním vyvolanej právnej neistoty cestujúcich aj cestovných kancelárií, ktorá ich konanie a nekonanie ovplyvnila. Otázku úrokov z omeškania a trov konania budeme ilustrovať aj prostredníctvom prípadov z praxe, otázka obohatenia zostáva (zatiaľ) v akademickej rovine úvah.

Úrok z omeškania s vrátením platieb zo zmluvy o zájazde

Prípady zrušenia zájazdu a povinnosti vrátenia platieb zo zmluvy o zájazde možno rozdeliť na dve skupiny, v prvej skupine sú tie zájazdy, ktoré sa následkom pandémie nemohli uskutočniť z dôvodu mimoriadnych a nepredvídateľných okolností, niektorá zo strán odstúpila od zmluvy z tohto dôvodu pred účinnosťou zákona č. 136/2020 Z. z. (29. mája 2020), ale napriek zrušeniu zájazdu ešte neboli cestujúcim vrátené platby za zájazd v lehote 14 dní. V druhej skupine sú tie prípady, keď sa tieto mimoriadne a nepredvídateľné okolnosti vyskytli prevažne až po účinnosti tohoto zákona, ktorý ovplyvnil aj konanie strán zmluvy o zájazde a tým aj aktiváciu prostriedkov nápravy (otázka spôsobu ukončenia zmluvy, vylúčenia možnosti odstúpenia a splatnosti refundácie platieb).

Prvou skupinou sa budeme zaoberať na príklade súdneho konania, v ktorom sa k otázke, či majú cestujúci právo požadovať úrok z omeškania s vrátením zaplatenej ceny zájazdu zrušeného následkom pandémie COVID-19 napriek odloženiu splatnosti refundácie podľa § 33a zákona o zájazdoch vyjadril aj Ústavný súd SR.²³

Ústavný súd rozhodoval²⁴ na základe podnetu sťažovateľky cestovnej kancelárie, ktorej bola všeobecným súdom uložená povinnosť zaplatiť úrok z omeškania z vrátenej platby za zájazd.

Skutkový stav a základné fakty: *Žalobkyňa uzatvorila ako cestujúca so sťažovateľkou zmluvu o zájazde. Samotný zájazd s cieľovou destináciou Japonsko mal byť uskutočnený v termíne od 8. do 19. apríla 2020. Žalobkyňa vzhľadom na cestovné obmedzenia v cieľovej destinácii z dôvodu šírenia ochorenia COVID-19 od zmluvy o zájazde odstúpila podaním z 30. marca 2020 a žiadala sťažovateľku o vrátenie uhradenej ceny zájazdu (5 249,70 eura). Sťažovateľka na predmetnú výzvu na vrátenie ceny nereagovala, preto žalobkyňa podala návrh na vydanie platobného rozkazu, ktorým žiadala sťažovateľke uložiť povinnosť zaplatiť sumu 5 249,70 eura s príslušenstvom. Okresný súd Banská Bystrica vydal platobný rozkaz, ktorý bol zrušený z dôvodu podania odporu. O návrhu žalobkyne tak*

²³ Na druhej strane si treba uvedomiť aj znížený praktický dosah tejto otázky *pro futuro*, pretože sa prednostne zaoberáme pohľadávkami splatnými v roku 2020, resp. najneskôr 14. 9. 2021 a úrokmi z týchto pohľadávok. Ich úspešné uplatnenie súdnou cestou je limitované trojročnou premľacou dobou, ku ktorej uplynutiu sa približujeme. V tejto súvislosti upozorňujeme aj na debaty, ktoré sa viažu na otázky samostatného alebo oddeleného premľania úrokov z omeškania. Dostupné na: https://iuridica.truni.sk/sites/default/files/dokumenty/katedry/oaop/predmety/uroky_a_uroky_z_omeškania_1.pdf [cit. 30. 10. 2023].

²⁴ Rozhodnutie Ústavného súdu SR II. ÚS 49/2022 z 3. februára 2022.

rozhodoval Okresný súd Košice II, ktorý o veci rozhodol rozsudkom z 2. februára 2021 tak, že žalobu zamietol. V odôvodnení svojho rozhodnutia dospel k záveru, že je na daný prípad potrebné aplikovať § 33a zákona o zázadoch, preto nárok žalobkyne považoval za nedôvodný a predčasný. Proti rozsudku súdu prvej inštancie podala žalobkyňa odvolanie. V odvolacom konaní žalobkyňa zobrala čiastočne späť žalobu o zaplatenie sumy 5 249,70 eura z dôvodu jej úhrady sťažovateľkou a navrhla konanie v tej časti zastaviť. O odvolaní rozhodol krajský súd napadnutým rozsudkom tak, že prvým výrokom pripustil čiastočné späťvzatie žaloby, zrušil výrok súdu prvej inštancie v časti zamietnutia žaloby a konanie v tejto časti zastavil. Druhým výrokom v prevyšujúcej časti zmenil rozsudok súdu prvej inštancie tak, že sťažovateľke uložil povinnosť zaplatiť žalobkyňi 5 % úrok z omeškania zo žalovanej sumy. V odôvodnení svojho rozhodnutia dospel k záveru, že označené ustanovenie § 33a zákona o zázadoch nemožno aplikovať pre rozpor s právom Európskej únie, preto bolo potrebné na dosiahnutie účelu únieového práva aplikovať § 21 ods. 4 zákona o zázadoch, ktorý nebol novelizáciou dotknutý.²⁵

Sťažovateľka – cestovná kancelária považovala napadnutý rozsudok krajského súdu za neústavný z dôvodu porušenia jej práva na súdnu ochranu, konkrétne: „Krajskému súdu vyčíta, že nevyužil svoje oprávnenie prerušiť konanie a podať návrh na prejudiciálne konanie, namiesto toho sa rozhodol zobrať výklad do vlastných rúk, čím mal prekročiť svoje kompetencie.“²⁶

Ústavný súd sťažnosť sťažovateľky – cestovnej kancelárie odmietol, pretože po preskúmaní rozhodných okolností veci konštatoval, že výhrady sťažovateľky sú zjavne neopodstatnené.

Z rozhodnutia vyberáme podstatnú časť, pretože obsahuje dôležité závery k skúmanej problematike:

- „Vnútroštátny súd je povinný v prípade konfliktu únieového práva s vnútroštátnou právnou úpravou zabezpečiť ochranu právam jednotlivca, ktorých priznanie

²⁵ Z odôvodnenia rozhodnutia krajského súdu podľa zhrnutia v rozhodnutí Ústavného súdu: „Krajský súd v odôvodnení svojho rozhodnutia po zvážení rozhodných skutočností a právnej úpravy dopadajúcej na prípad sťažovateľky konštatoval, že žalobkyňa svoje právo na vrátenie platieb za zájazd opierala o znenie § 21 ods. 4 zákona o zázadoch. Pokiaľ ide o aplikáciu § 33a zákona o zázadoch, krajský súd sa nestotožnil so záverom súdu prvej inštancie o povinnosti aplikácie označeného ustanovenia zákona o zázadoch. Podľa názoru krajského súdu bolo bezpredmetné sa zaoberať účinkami smernice, podstatnou otázkou bolo, či bol súd povinný v okolnostiach prípadu aplikovať § 33a zákona o zázadoch. V tomto smere poukázal na to, že Európska komisia v súvislosti s novelou zákona o zázadoch začala konanie proti Slovenskej republike, pretože neprijalo potrebné opatrenia na to, aby neporušovalo právo únie v oblasti práv spotrebiteľov a cestujúcich. V nadväznosti na uvedené označil viacero rozsudkov Súdneho dvora, v zmysle ktorých je členský štát povinný zabezpečiť súdnu ochranu práv, ktoré fyzickým osobám a právnickým osobám vyplývajú z únieových ustanovení a je povinný neaplikovať vnútroštátne ustanovenie, ktoré je v rozpore s únieovým právom. V prípade zistenia rozporu vnútroštátneho práva s právom únie má možnosť využiť tzv. zásadu prednosti aplikácie práva únie, alebo sa obrátiť na Súdny dvor s prejudiciálnou otázkou. Krajský súd dospel k záveru, že § 33a zákona o zázadoch je bezpochyby v rozpore s právom únie, preto ju neaplikoval a uplatnil taký postup, ktorý sledoval ochranu práv priznaných právom únie. Poukázal na to, že § 21 ods. 4 zákona o zázadoch ostalo platné a účinné v nezmenenej podobe aj po účinnosti novely zákona o zázadoch, preto aplikujúc ho na prípad sťažovateľky, uložil jej povinnosť vrátiť žalobkyňi všetky poskytnuté platby na základe zmluvy o zázade, od ktorej odstúpila.

²⁶ K povinnosti podať prejudiciálnu otázku pozri aj HODÁS, M. Prejudiciálna otázka o výklade práva Európskej únie a právo na spravodlivý proces. In *Právny obzor*. 2023, č. 4, s. 291 – 301.

smernica sleduje, a to aj neaplikovaním ustanovenia vnútroštátneho práva, ktoré je v rozpore s právom únie a jeho účelom tak, aby bol účel a zmysel práva normovaného úniou naplnený.“

- „Všeobecný súd neprekročil svoju právomoc, keď v okolnostiach veci uplatnil zásadu priority úniového práva a dospel k záveru, že je v záujme dodržiavania medzinárodných záväzkov (čl. 1 ods. 2 ústavy) nevyhnutné v rámci eurokonformného výkladu noriem vnútroštátneho práva neaplikovať konkrétne ustanovenia vnútroštátneho predpisu (v tomto prípade § 33a zákona o zázadoch), pretože označené ustanovenie je v rozpore so základnými princípmi právneho štátu (zákaz retroaktivity), ako všeobecnej zásady úniového práva rovnako aj čl. 1 ods. 1 ústavy.“
- Ústavný súd konštatuje, že § 33a zákona o zázadoch, „vedie k ad hoc modifikácii práv cestujúceho a popretiu právnej úpravy citovaných článkov už transponovanej smernice 2015/2302, konkrétne povinnosti uvedenej v čl. 12 ods. 4 smernice 2015/2302, ktorá stanovuje, že refundácia alebo vrátenie platby sa musí uskutočniť najneskôr do 14 dní od ukončenia zmluvy o zázade.“
- Podľa Ústavného súdu: „Pri riešení konfliktu úniového práva a vnútroštátneho práva sa uplatňuje princíp priority práva únie, ktorú Súdny dvor osvetlil v prípade *Simmethal* (C-106/77, 9. 3. 1978, Zb. s. 629).“
- „V tejto súvislosti je potrebné dodať, že tieto rozsudky sa týkali úniového práva – nariadení. V okolnostiach posudzovanej veci však ide o smernicu, ktorá bola transponovaná do právneho poriadku Slovenskej republiky, aj po prijatí novely (zákon č. 136/2020 Z. z., pozn. aut.) jej bol zachovaný nepriamy účinok, ktorý je realizovaný prostredníctvom eurokonformného výkladu a ktorý sa uplatňuje aj v horizontálnych vzťahoch.“ ... „eurokonformnému výkladu podlieha právny predpis ako celok, nielen jeho jednotlivé izolované ustanovenie tak, aby bolo účinne zabezpečené splnenie cieľa smernice. Povinnosť prijať opatrenia na dosiahnutie cieľa sledovaného smernicou má nielen štát ako taký, ale každý jeho orgán vrátane všeobecného súdu. Za súčasť eurokonformného výkladu v rámci právomoci súdu možno považovať aj oprávnenie všeobecného súdu odmietnuť priznať účinok, a teda neaplikovať také ustanovenie vnútroštátneho práva, ktoré bráni účinnej realizácii cieľa sledovaného smernicou, ak (ako je to v tomto prípade) existuje iné ustanovenie dotknutého vnútroštátneho právneho predpisu, ktoré je správnym transponovaním smernice a neaplikovaním ustanovenia odporujúceho úniovému právu sa nezasaahuje do podstaty pôvodného ustanovenia súladného s cieľmi smernice.“

Ústavný súd SR v rozhodnutí zohľadňuje možnosti a hranice eurokonformného výkladu (horizontálne vzťahy, výklad ako celok, neprípustnosť výkladu *contra legem*).²⁷

²⁷ Porovnaj aj rozhodnutie Ústavného súdu SR III. ÚS 666/2016: „Nepriamy účinok smerníc Súdny dvor ešte konkrétnejšie objasnil vo veci *Pfeiffer a ďalší* (C-397/01 až 403/01). Tu zdôraznil, že požiadavka výkladu vnútroštátneho práva v súlade s právom Únie sa síce v prvom rade týka vnútroštátnych ustanovení prijatých na prebratie smernice, neobmedzuje sa však iba na výklad týchto ustanovení, ale vyžaduje, aby vnútroštátny súd vzal do úvahy vnútroštátne právo ako celok a posúdil, do akej miery ho možno použiť spôsobom, ktorý nevedie k výsledku, ktorý odporuje smernici (bod 115). Ak vnútroštátne právo umožňuje za určitých okolností s použitím

Okrem eurokonformného výkladu v prípadoch, v ktorých sa ukončenie zmluvy o zájazde realizovalo pred účinnosťou zákona č. 136/2020 Z. z., treba zdôrazniť ako rozhodujúci faktor posúdenia tejto právnej veci aj retroaktivitu zákona č. 136/2020 Z. z.: „*Ústavný súd po preskúmaní relevantných ustanovení zákona o zájazdoch dopadajúcich na skutkovú situáciu sťažovateľky konštatuje, že novela zákona o zájazdoch podstatným spôsobom modifikovala právne účinky odstúpenia od uzavretej zmluvy o zájazde, čím retroaktívne zasiahla do právneho postavenia žalobkyne, ako aj sťažovateľky tým, že právnenému úkonu odstúpenia od zmluvy uskutočnenému pred prijatím novely (účinnnej od 29. mája 2020) pripísala rozdielne hmotnoprávne účinky, teda so spätnou účinnosťou upravila už zaniknutý zmluvný vzťah medzi stranami, ktorý bol v prípade sťažovateľky ukončený odstúpením od zmluvy o zájazde ešte pred nadobudnutím účinnosti novely. Predmetná právna úprava novely podľa názoru II. senátu ústavného súdu vykazuje všetky znaky pravej retroaktivity.*“

Obohatenie cestovnej kancelárie, ak zmluvný vzťah nezanikol odstúpením jednej zo strán zmluvy o zájazde

Otázkou je, ako nazerať na zmluvné vzťahy neukončené odstúpením jednej zo zmluvných strán do účinnosti zákona č. 136/2020 Z. z. Možno vôbec uvažovať o omeškaní cestovnej kancelárie s vrátením platieb zo zmluvy o zájazde, ak zmluva nezanikla odstúpením²⁸ jednej zo zmluvných strán do 28. mája 2020? Treba si uvedomiť, že s účinnosťou novej právnej úpravy, od 29. mája 2020, § 33a predstavoval pre „bežného užívateľa práva“ prirodzenú prekážku uplatnenia práva požadovať vrátenie ceny zájazdu a s tým spätého úroku z omeškania zo sumy, ktorú bola povinná vrátiť cestovná kancelária. Ak nedošlo k dohode o náhradnom zájazde, boli tieto finančné prostriedky podľa § 33a splatné až 14. septembra 2021.

Ak by sme nepoužili § 33a (s odkazom na eurokonformný výklad a nepriamy účinok smernice), tak podľa § 21 ods. 4 zákona o zájazdoch najneskôr do 14 dní odo dňa doručenia oznámenia cestujúceho o odstúpení od zmluvy o zájazde alebo odstúpenia cestovnej kancelárie od zmluvy o zájazde bola cestovná kancelária povinná vrátiť cestujúcemu všetky platby. Lenže práve toto zosplatenie sa po 29. máji 2020 neudialo prostredníctvom odstúpenia od zmluvy jednou zo strán, ak sa zájazd nemohol uskutočniť v režime, na ktorý sa aplikoval § 33a zákona o zájazdoch, pretože právo/ povinnosť od zmluvy odstúpiť spojené s vrátením platieb sa stranám de facto odnímalo a nahrádzalo novým režimom.²⁹

vlastných výkladových metód vyložiť ustanovenie vnútroštátneho právneho predpisu tak, že bude možné vyhnúť sa rozporu s inou normou vnútroštátneho práva alebo obmedziť oblasť pôsobnosti tohto ustanovenia na dosiahnutie tohto účelu a použiť ho len do tej miery, aby bolo súladné s danou normou, tak je vnútroštátny súd povinný použiť rovnaké metódy, aby sa dosiahol cieľ stanovený smernicou (bod I16).“

²⁸ Predmetom úvah v tomto príspevku je vždy primárne odstúpenie od zmluvy z dôvodu výskytu mimoriadnych a nepredvídateľných okolností, ktoré bránia plneniu zájazdu, a nie odstúpenie podľa § 21 ods. 1 zákona o zájazdoch.

²⁹ JURČOVÁ, M. Ukončenie zmluvy o zájazde pre mimoriadne a neodvratiteľné udalosti v období pandémie COVID-19. In *Studia turistica*. 2021, č. 1, s. 17 – 25, [2023-11-09]. Dostupné na: https://www.studiaturistic.cz/wp-content/uploads/2021/03/studia_turistica_2021_1.pdf.

Napriek tomu teoreticky možno aj v tomto prípade určiť začiatok plynutia 14-dňovej lehoty na vrátenie ceny zájazdu. Ak cestovná kancelária postupom podľa § 33a ods. 1 písm. a) navrhla zmenu zmluvy o zájazde z dôvodu nemožnosti plniť zmluvu o zájazde tak ako bola dohodnutá, možno túto ponuku posúdiť (eurokonformne) podľa ustanovení § 20 zákona o zájazdoch. V tom prípade, ak v primeranej (určenej) lehote cestujúci neprijme cestovnou kanceláriou navrhované zmeny zmluvy o zájazde, zmluva o zájazde zanikne. Od tohto momentu by začala plynúť lehota na vrátenie ceny zájazdu (uskutočnených platieb za zájazd). A možno uvažovať aj o úroku z omeškania.

Vznik práva cestujúceho na úroky z omeškania s vrátením platieb zo zmluvy o zájazde ovplyvňuje množstvo premenných:

- obdobie očakávaného nesplnenia zmluvy o zájazde (s ohľadom na účinnosť zákona č. 136/2020 Z. z.);
- či cestujúci od zmluvy odstúpil, či uplatnil právo na vrátenie platieb voči cestovnej kancelárii, či toto právo uplatnil na súde;³⁰
- zohľadnenie osobitnej skupiny cestujúcich v režime podľa § 33a ods. 4 zákona o zájazdoch;
- či došlo k dohode o zmene zmluvy o zájazde alebo o dohode o náhradnom zájazde;
- platby boli vrátené pred 14. 9. 2021, platby neboli vrátené vôbec, alebo 14. 9. 2021 či neskôr;
- premlčanie úrokov z omeškania;
- právo cestujúceho na úroky z omeškania s vrátením platieb nemožno jednoznačne vylúčiť ani od účinnosti zákona č. 136/2020 Z. z., ale pri nečinnosti cestujúceho (alebo aj cestovnej kancelárie) je otázkou splatnosť vrátenia platieb.

Úrok z omeškania funkčne smeruje k nahradeniu ujmy osobe, ktorá nemá možnosť nakladať so svojimi peňažnými prostriedkami, ktoré by inak mala mať už vo svojej moci. Smernica chránila právo cestujúceho na bezodkladné vrátenie platieb. Keďže zákon č. 136/2020 Z. z. stanovil termín konečného vyporiadania zmluvy o zájazde až na 14. 9. 2021, na strane cestovnej kancelárie pravdepodobne vzniklo bezdôvodné obohatenie³¹ na úkor cestujúceho. Bezodôvodnosť obohatenia odvodzujeme zo skutočnosti, že § 33a, ktorý vrátenie platieb odložil, by sa nemal aplikovať z dôvodu nesúladu so smernicou. Ak jestvuje problém ukončenia zmluvy a spoplatnenia vrátenia platieb, na ktoré sa viaže úročenie, možno uvažovať aj nad riešením v režime vydania bezdôvodného obohatenia s úžitkami v primeranej výške úrokov z dlžnej sumy. Aj (ale nielen) prevažne spotrebi-

³⁰ K vyporiadaniu nárokov zo zmluvy, ktorá zanikla odstúpením pozri ZORIČÁKOVÁ, V. Zmluvná alebo mimozmluvná povaha vyporiadania nároku zo zrušenej a neplatnej zmluvy – súčasné východiská a úvaha nad najvhodnejšou alternatívou koncepcie novej právnej úpravy. In NOVOTNÁ, M., ZORIČÁKOVÁ, V. *Dve strany jednej mince, problémy na pomedzí deliktneho, zmluvného a vecného práva*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 2023, s. 160 – 177.

³¹ Uvedomujeme si, že cestovné kancelárie reálne s týmito prostriedkami už nedisponovali, často ich ďalej použili na zaplatenie objednaných služieb cestovného ruchu a samotné v pozícii veriteľa riešili vyporiadanie vzťahov s poskytovateľmi jednotlivých služieb cestovného ruchu.

teľská povaha zmluvy o zájazde je ďalším argumentom proti tomu, aby cestujúci, ako jedna zmluvná strana bol povinný plniť tak dlho vopred pred realizáciou náhradného zájazdu alebo definitívnym ukončením zmluvy v septembri 2021.

Trovy konania

Ak sme koexistenciu § 21 a § 33a zákona o zájazdoch označili ako stav hybridného práva, tak treba mať na zreteli zvýšenú mieru neistoty pre orgány aplikácie práva aj adresátov právnych noriem. Nielen zhoršená ekonomická situácia, ale aj právna úprava v § 33a viedla cestovné kancelárie k nesplneniu povinností, ktoré zodpovedali právam cestujúcich založeným smernicou a v dôsledku tohto nesplnenia cestovné kancelárie boli zaviazané platiť nielen úroky z omeškania ale aj platiť a nahrádzať trovy konania. V súdnych konaniach, v ktorých cestujúci, ktorí odstúpili od zmluvy v období od vypuknutia pandémie do účinnosti zákona č. 136/2020 Z. z. uplatňovali právo na zaplatenie ceny zájazdu, dochádzalo k späťvzatiu žaloby žalobcom z dôvodu splnenia povinnosti cestovnou kanceláriou – žalovanou. Za daných okolností by malo platiť, že zastavenie konania v širšom zmysle procesne zavinila žalovaná strana a právo na náhradu trov má z tohto dôvodu žalobca.³² Cestovné kancelárie spochybňovali povinnosť nahradiť trovy konania a splatnosť pohľadávky žalobcu v čase podania jeho žaloby na zaplatenie s odvolaním na zmeny, ktorými sa splatnosť pohľadávky žalobcu posunula až na september 2021.

Ako konkrétny príklad uvádzame konanie ukončené rozhodnutím Krajského súdu v Bratislave.³³ Súd prvej inštancie uznesením zastavil konanie o zaplatenie 3 364,40 eura s príslušenstvom (výrok I.), žalobkyni (cestujúcej) priznal nárok na náhradu trov konania v pomere 100 % (výrok II.) a žalobkyni vrátil súdny poplatok vo výške 93,80 eura (výrok III.). Vecne rozhodnutie odôvodnil tým, že žalobkyňa vzala žalobu v celom rozsahu späť pred prvým pojednávaním z dôvodu zaplatenia žalovanej sumy žalovaným (cestovnou kanceláriou) dňa 25. novembra 2020. O náhrade trov konania rozhodol súd prvej inštancie v súlade s princípom procesného zavinenia zastavenia konania, pričom vyvodil, že vzhľadom na späťvzatie žaloby z dôvodu zaplatenia žalovanej sumy po podaní žaloby, zastavenie konania procesne zavinil žalovaný.

Proti II. výroku uznesenia podal žalovaný v zákonnej lehote odvolanie, v ktorom uviedol, že *„existujú osobitné dôvody, pre ktoré by mal súd rozhodnúť o tom, že neprizná náhradu trov konania žiadnej zo strán sporu, a to z dôvodu, že žalobný návrh bol podaný bezdôvodne, predčasne, a to v čase, kedy pohľadávka žalobkyne nebola splatná. Konštatoval, že žalobkyňa svoj nárok odôvodnila tým, že si objednala u žalovaného zájazd, tento zaplatila, pričom odstúpením od zmluvy o zájazde zo strany žalovaného vzniklo právo požadovať vrátenie ceny zájazdu podľa § 21 ods. 4 zákona č. 170/2018 Z. z. Žalovaný namietal splatnosť uplatnenej pohľadávky, ako aj samotné právo žalobkyne požadovať zaplatenie pohľadávky, keďže pri podaní žaloby nemal možnosť zohľadniť zákon*

³² SEDLAČKO, F. Späťvzatie žaloby. In ŠTEVČEK, M a kol. *Civilný sporový poriadok*. 2. vyd. Praha : C. H. Beck. 2022, s. 585; alebo BARICOVÁ, J. Náhrada trov konania. Tamže, s. 1037.

³³ Rozhodnutie Krajského súdu Bratislava, sp. Zn. 7CoCsp/17/2022.

č. 136/2020 Z. z., ktorým bol novelizovaný zákon č. 170/2018 Z. z. o zájazdoch, ktorého novela sa vzťahovala aj na prejednávany prípad. Podľa žalovaného z COVID-19 zmien vyplýva, že ak došlo k odstúpeniu od zmluvy zo strany žalovaného v termíne po 12. 3. 2020 a do účinnosti novely zákona o zájazdoch (29. 5. 2020) nedošlo k vysporiadaniu odstúpného, má žalovaný možnosť rokovať s cestujúcimi o náhradnom zájazde, a to až do 31. 8. 2021 a v prípade, ak sa na poskytnutí náhradného zájazdu nedohodne, je povinný vrátiť cestujúcim platby prijaté v súvislosti s uzatvorením zmluvy o zájazde v lehote do 14. 9. 2021, a až po tomto dátume sa dostáva do omeškania. Z dôvodu, že pohľadávka uplatnená v konaní nebola ku dňu podania žaloby ani ku dňu rozhodnutia súdu o zastavení konania splatná, resp. neexistovala, mal žalovaný za to, že neboli splnené podmienky na podanie žaloby, t. j. žaloba bola podaná predčasne. Krajský súd Bratislava dňa 29. 6. 2022 rozhodol tak, že uznesenie súdu prvej inštancie potvrdil. Žalobkyni proti žalovanému priznal nárok na plnú náhradu trov odvolacieho konania. Krajský súd v Bratislave ako odvolací súd konštatoval, že uznesenie súdu prvej inštancie, ktorým za daného skutkového a právneho stavu rozhodol, že žalobkyni (cestujúcej) sa priznáva nárok na náhradu trov konania vo výške 100%, je vecne a právne správne. Na základe uvedeného odvolací súd uznesenie súdu prvej inštancie v napadnutej časti ako vecne a právne správne podľa § 387 ods. 1 C. s. p. potvrdil. O trovách odvolacieho konania rozhodol odvolací súd podľa § 255 ods. 1 C. s. p. v spojení s § 262 ods. 1 a § 396 ods. 1 C. s. p. a nárok na ich plnú náhradu priznal v odvolacom konaní úspešnej žalobkyni proti žalovanému. S podobnou argumentáciou sa stretávame aj v iných konaniach.³⁴

S odvolaním na súdnu prax je dôvodné predpokladať, že trovy konaní, ktoré platili aj nahrádzali cestovné kancelárie, boli v priamej súvislosti s tým, že sa prechodne „spofahli“ na právny režim § 33a zákona o zájazdoch založený nesprávnou transpozíciou smernice a odklad splatnosti dlhov z nezrealizovaných zájazdov cestujúcim až k 14. septembru 2021. Výdavky cestovných kancelárií na právne zastúpenie neboli vynaložené zjavne neúčelne, pretože posúdenie splatnosti vrátenia platieb nebolo od prijatia zákona č. 136/2020 Z. z. jednoznačné.

Nepriamy účinok smernice a jeho obmedzenia

V prípadoch, ktoré sme uviedli, súdy využili eurokonformný výklad, ktorým sa zabezpečuje dosiahnutie účinkov smernice nepriamo. Nepriamy účinok smerníc sa v súčasnosti považuje za hlavný a prevažujúci spôsob presadzovania smerníc, ktoré neboli riadne transponované.³⁵ Uplatňuje sa v rámci vzťahu medzi aplikovateľnými pravidlami európskeho práva a pravidlami vnútroštátneho práva, ktoré sú s nimi nezlučiteľné. Podstata nepriameho účinku smerníc spočíva v povinnosti vnútroštátnych sú-

³⁴ Rozhodnutie Krajského súdu Prešov, sp. Zn. 9CoCsp/2/2022 z 24. 2. 2022, Uznesenie III. ÚS 412/2022 zo 14. 7. 2022.

³⁵ DAMIAN, C., DAVIES, G., MONTI, G. European Union law: text and materials, s. 316. K vývoju doktríny nepriameho účinku smerníc (*prípady van Colson, Marleasing, Pfeiffer*) pozri tamže, s. 316 – 325.

dov členských štátov vykladať vnútroštátne právo v súlade so znením a účelom smerníc tak, aby bol dosiahnutý výsledok sledovaný úniou právom. Povinnosť uskutočniť eurokonformný výklad vnútroštátnej normy nastupuje najmä v prípadoch, ak zo strany členského štátu dôjde k nenáležitej transpozícii smernice (alebo smernica nie je vôbec transponovaná a lehota na transpozíciu uplynula). Rozšírenie nepriameho účinku smerníc prispelo k prekonaniu medzery, ktorú pri priznaní priameho účinku európskeho práva predstavuje nemožnosť dovolať sa práv zo smernice aj v súkromnoprávných vzťahoch. V literatúre sa stav vyvolaný nepriamym účinkom smerníc označuje aj ako „hybridné právo“, ktoré spočíva v spojení vnútroštátneho práva a európskeho práva. Nepriamy účinok smernice strany odkazuje na dva súbory pravidiel, vnútroštátne právo a európske právo.³⁶

Koexistencia právnych režimov pre mimoriadne a nepredvídateľné okolnosti v zákone o zájazdoch, ktoré bránia splneniu zmluvy o zájazde, otvorila dvere eurokonformného výkladu, ktorý využil Ústavný súd aj všeobecné súdy³⁷ uprednostnením tých ustanovení zákona o zájazdoch, ktoré sú súladné so smernicou o balíkoch cestovných služieb.

V kauze rozhodovanej Ústavným súdom SR bol zmluvný vzťah ukončený odstúpením cestujúcej skôr než bol prijatý zákon č.136/2020 Z. z., dlh cestovnej kancelárie na vrátenie platieb bol už splatný. Eurokonformný výklad, ktorý vedie k uprednostneniu aplikácie § 21 zákona o zájazdoch a smeruje k dosiahnutiu plného účinku článku 12 smernice v prípadoch zmluvných vzťahov ukončených podľa § 21 pred účinnosťou zákona č.136/2020 Z. z., je v tomto prípade vhodným postupom aj z toho dôvodu, že v skutočnosti bol len zachovaním *status quo* právnych očakávaní zmluvných strán v re-

³⁶ Tamže, s. 320.

³⁷ *Kým špecializovaný a koncentrovaný model ústavného súdnictva charakterizujúci slovenský ústavný systém nedovoľuje všeobecným súdom bez súčinnosti s ústavným súdom presadiť a uplatniť decízny záver o nesúlade právneho predpisu, ktorý sa má v súdnej veci použiť, s právnym predpisom vyššej právnej sily (čl. 144 ods. 2 ústavy), zásada prednosti práva EÚ zavádza do procesu kontroly súladu vnútroštátneho práva s chartou difúzne prvky, keď od súdu členského štátu nevyžaduje potvrdenie jeho presvedčenia o takomto nesúlade inou kompetentnou autoritou. Ak sa teda všeobecný súd domnieva, že ustanovenia vnútroštátneho právneho predpisu kolidujú s chartou, potom ako súd členského štátu EÚ poverený v rámci svojej právomoci uplatňovať právo EÚ je povinný zabezpečiť plný účinok požiadaviek plynúcich z ustanovení práva EÚ. (PL. ÚS 15/2020, bod 22.)*

Vznik členstva Slovenskej republiky v Európskej únii spočíva okrem iného aj v dobrovoľnom vzdaní sa výkonu časti suverenity štátu v prospech Európskej únie. Ide pritom aj o časť suverenity pri všeobecne záväznom regulovaní spoločenských vzťahov. To jednoznačne vyplýva z druhej vety čl. 7 ods. 2 ústavy. Preto Národná rada Slovenskej republiky síce zostáva stále jediným vnútroštátnym zákonodarným orgánom (čl. 72 ústavy), nie však jediným orgánom oprávneným normovať obsah spoločenských vzťahov na úrovni zákonnej sily. Za určitých okolností teda slovenské orgány aplikujúce právo (aj súdy) musia skúmať nielen vôľu zákonodarcu, ale aj vôľu inijného tvorca zodpovedajúcej právnej regulácie, ktorá je z hľadiska právnej relevancie úpravy správania subjektov práva v právnych vzťahoch postavená na roveň, a dokonca niekedy aj nad vôľu zákonodarcu. Formulovaná požiadavka má svoj základ v samotnej ústave, ktorá v čl. 144 ods. 1 sudcom pri rozhodovaní nepredpisuje len viazanosť zákonom ako kvalifikovaným výsledkom realizácie vnútroštátnej zákonodarnej moci, ale aj viazanosť ústavou (teda i jej čl. 7 ods. 2) i samotnou medzinárodnou zmluvou podľa čl. 7 ods. 2 ústavy. Ústavný súd zdôrazňuje, že povinnosťou slovenského vnútroštátneho súdu, ktorá je inkorporovaná aj v základnom práve na súdnu ochranu, nie je len ústavne konformná, ale aj eurokonformná interpretácia zákona. (III. ÚS 666/2016.)

žime zmluvy o zázjazde. Retroaktivita zákona č. 136/2020 Z. z. je ďalším argumentom v prospech eurokonformného výkladu a postupu podľa §21 zákona o zázjazdoch.³⁸

Nepriamy účinok smernice možno uplatňovať len v prípade, ak sú splnené určité predpoklady na použitie eurokonformného výkladu vnútroštátneho práva. Týmito predpokladmi sú:

- existencia nesprávne implementovanej smernice, s ktorou v súlade má byť interpretované vnútroštátne právo,
- existencia vnútroštátneho predpisu, ktorý má byť interpretovaný v súlade s účelom smernice,
- možnosť a schopnosť vnútroštátneho predpisu byť predmetom eurokonformného výkladu,
- neexistencia vnútroštátnej výkladovej metódy, ktorej použitie vedie k výkladu zhodnému so smernicou (v prípade, ak je možné použiť takúto vnútroštátnu výkladovú metódu, ktorou možno interpretovať vnútroštátne právo v súlade s cieľmi smernice, má táto vnútroštátna výkladová metóda prednosť pred eurokonformným výkladom),
- povinnosť použitia eurokonformného výkladu vzniká márnym uplynutím transpozičnej lehoty (pred uplynutím tejto lehoty nemožno hovoriť o nesprávne transponovanej smernici, preto ani nie je možné v tomto časovom rámci použiť eurokonformný výklad).³⁹

Nie je účelom tohto príspevku podrobne sa zaoberať jednotlivými aspektmi smernicovokonformného výkladu národného práva z hľadiska prípustnosti, právneho základu, obsahových náležitostí, pôsobnosti a vývoja judikatúry. Treba len upozorniť, že uplatnenie zásady nepriameho účinku práva EÚ nie je neohraničené. Nepriamy účinok smernice sa nemôže uplatniť v prípade, ak neexistuje také ustanovenie vnútroštátneho práva, ktoré by mohlo byť predmetom smernicovokonformného výkladu a tiež v prípadoch, keď je vnútroštátne právo v rozpore so smernicou.⁴⁰ V kauzách po účinnosti tohto zákona (t. j. ak sa vyskytli nepredvídateľné a mimoriadne udalosti, ale strany ešte nevyužili právo ukončiť zmluvu odstúpením) je legitímna otázka, či tento eurokonformný výklad neprekročil hranice prípustnosti ako eurokonformný výklad *contra legem*.

Možno totiž argumentovať, že § 33a zákona o zázjazdoch nerieši totožnú situáciu ako § 21 ods. 2 zákona o zázjazdoch a mimoriadna situácia v § 33a je len podmnožinou množiny nepredvídateľných a mimoriadnych okolností, ktoré bránia uskutočneniu zázjazdu. V tom prípade s využitím zásady *lex specialis derogat legi generali*⁴¹ by bola možnosť

³⁸ PROCHÁZKA, R., KÁČER, M. *Teória práva*. 2. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2019, s. 143.

³⁹ GEŠKOVÁ, K., NOVOTNÁ, M. a kol. *Zásady európskeho súkromného práva. Súbor interpretačných a aplikačných nástrojov*. Praha : Leges, 2019, s. 65. [2023-11-10]. Dostupné na: <https://www.truni.sk/sites/default/files/uk/f000136.pdf>.

CSACH, K. Výklad harmonizovaných právnych predpisov v Slovenskej republike. In *Právny obzor*. 2006, č. 5, s. 444 – 460, CSACH, K. Význam výkladu sekundárneho európskeho práva pre výklad národného práva. In *Právny obzor*. 2006, č. 4, s. 331 – 340.

⁴⁰ DAMIAN, C., DAVIES, G., MONTI, G. *European Union law: text and materials*. 3. vyd. Cambridge : Cambridge University Press, 2014, s. 321.

⁴¹ PROCHÁZKA, R., KÁČER, M. *Teória práva*. 2. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2019, s. 138.

eurokonformného výkladu slovenskými súdmi spochybnená. Ak by sme argumentovali, že pre situácie „*ak v dôsledku mimoriadnej situácie z dôvodu ochorenia COVID-19 v Slovenskej republike alebo obdobnej situácie v cieľovom mieste alebo v ktoromkoľvek mieste trasy zájazdu*“ nemožno zájazd uskutočniť, existuje v Slovenskej republike osobitná právna úprava vo vzťahu k všeobecnému § 21, ktorý sa má aplikovať na mimoriadne a nepredvídateľné okolnosti všeobecne, boli by sme len na jeden logický krok vzdialený od tvrdenia, že rozhodovanie súdov, ktorým sa neguje § 33a, je výkladom *contra legem*. K tomuto argumentu sa však neprikláňame. Doktrína nepriameho účinku (aj vďaka rozhodnutiu Súdneho dvora vo veci *Pfeiffer*)⁴² zakladá okrem povinnosti vykladať právny poriadok ako celok aj vnútornú hierarchiu právnych noriem uprednostnením úniijného práva.⁴³ S poukazom na rozhodnutie Súdneho dvora vo veci „*Dekker*“⁴⁴ je ďalším z rozmerov smernicokonformného výkladu nepoužitie tých právnych noriem národného práva, ktoré kolidujú s cieľom smernice.⁴⁵ Rozsudkom Súdneho dvora vo veci C-540/21 bolo autoritatívne vyslovené, že § 33a upravuje situáciu, ktorú možno podradiť pod článok 12 smernice. Z toho dôvodu je potrebné uprednostniť úniijné právo.

Z novej rozhodovacej činnosti poukazujeme na rozsudok Súdneho dvora vo veci *Dominguez* „*zásada konformného výkladu okrem iného vyžaduje, aby vnútroštátne súdy urobili všetko, čo je v ich právomoci, s tým, že zohľadnia vnútroštátne právo ako celok a uplatnia výkladové metódy, ktoré toto právo uznáva, s cieľom zaručiť úplnú účinnosť predmetnej smernice a dospieť k riešeniu, ktoré je v súlade s účelom sledovaným smernicou*“.⁴⁶

Neistota cestovných kancelárií (v čase existenčného ohrozenia ich podnikania) spôsobená najmä prijatím zákona č. 136/2020 Z. z. otvorila nejednoznačnosť a nesúlad s európskym právom. Hoci existovalo zrejmé odporúčanie Komisie ako postupovať a boli vytvorené predpoklady na poskytnutie štátnej pomoci, Slovenská republika sa vybrala cestou prijatia právnej úpravy, ktorá bola porušením európskeho práva a preniesla zodpovednosť za riešenie krízy v cestovnom ruchu na súkromnoprávne subjekty. Poškodení boli aj cestujúci aj cestovné kancelárie.

⁴² Rozsudok Súdneho dvora z 5. októbra 2004 v spojených veciach Bernhard Pfeiffer a ini (C-397/01 až C-403/01. proti Deutsches Rotes Kreuz, Kreisverband Waldshut eV.

⁴³ DAMIAN, C., DAVIES, G., MONTI, G. *European Union law: text and materials*, s. 318.

⁴⁴ Rozsudok Súdneho dvora Vec C-177/88 zo dňa 8. novembra 1990 Elisabeth Johanna Pacifica Dekker proti Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (VJV-Centrum) Plus.

⁴⁵ Tu možno poukázať aj na názor Csacha, ktorý dokonca v určitej miere pripúšťa aj možnosť výkladu *contra legem* „*Aj všeobecne zastávaný názor v právnej vede uznáva(l) stroskotanie smernicokonformného výkladu v prípade nekorigovateľnosti národnej normy. Už aj v rozbere predchádzajúceho prípadu „Dekker“ je však možné hovoriť o (aspoň) nepriamom judikovaní contra legem, keď ESD navrhol nepoužiť jednoznačnú právnu normu národného právneho poriadku. Rovnakú konšteláciu možno vysledovať aj v prípade „Marleasing“. Po rozhodnutí „Pfeiffer“ sa naskytá otázka, či takéto „doktrínálne“ obmedzenie možnosti smernicokonformného výkladu je ešte udržateľné, alebo či sú súdy povinné pristúpiť aj k judikovaniu contra legem. Sme toho názoru, že smernicokonformné judikovanie contra legem je nateraz potrebné – veľmi opatrne, ako ultima ratio – pripustiť. Kvôli právnej istote však odporúčame problematické ustanovenia, resp. ich kolíziu predložiť prostredníctvom inštitútu predbežnej otázky na rozhodnutie ESD.“ CSACH, K. Výklad harmonizovaných právnych predpisov v Slovenskej republike. In *Právny obzor*: 2006, č. 5, s. 449.*

⁴⁶ Rozsudok Súdneho dvora z 24. januára 2012 Vo veci C-282/10, Maribel Dominguez proti Centre informatique du Centre Ouest Atlantique, Préfet de la région Centre. (bod 27).

Súdny dvor vyslovil, že „*Povinnosť vnútroštátneho súdu odvolávať sa na obsah smernice pri výklade a uplatňovaní relevantných ustanovení vnútroštátneho práva je obmedzená všeobecnými zásadami práva, najmä právnou istotou a zákazom retroaktivity, a nemôže slúžiť ako základ pre výklad contra legem vnútroštátneho práva.*“⁴⁷ Je zrejme, že slovenské súdy nepovažovali využitie eurokonformného výkladu za ohrozenie právnej istoty cestovných kancelárií do tej miery, aby odmietli uprednostniť § 21 zákona o zájazdoch súladný so smernicou pred § 33a osobitne konštruovaným pre pandémiu COVID-19.

2. Zodpovednosť štátu

Priamy či nepriamy účinok smerníc sám osebe nerieši situáciu osôb dotknutých porušením povinností členského štátu, ktoré spočíva v neuskutočnení transpozície smernice alebo v existencii právnej úpravy, ktorá je v rozpore so smernicou.

Ako kľúčové rozhodnutie Súdneho dvora EÚ, od ktorého sa odvíjajú úvahy o zodpovednosti štátu voči jednotlivcom spôsobené porušením európskeho práva sa uvádza rozsudok v spojených veciach *Francovich a iní proti Taliansku* z roku 1991.⁴⁸ *Predpoklady zodpovednosti štátu za škodu boli následne v roku 1996 upresnené aj rozsudkom Factortame*,⁴⁹ ktorým sa založil jednoduchý trojkrokový test pre vyvodenie zodpovednosti štátu:

- a) dotknuté ustanovenie európskeho práva zakladá právo individuálnym osobám,
- b) porušenie európskeho práva je dostatočne závažné,
- c) medzi porušením európskeho práva a spôsobenou škodou existuje priama príčinná súvislosť.⁵⁰

Ustanovenie európskeho práva zakladá právo individuálnym osobám

Z článkov 12 ods. 2, článku 12 ods. 3 písm. b) a článku 12 ods. 4 smernice o balíkoch cestovných služieb vyplývajú individuálnym osobám konkrétne práva a povinnosti v dôsledku výskytu mimoriadnych a nepredvídateľných okolností pred začiatkom poskytovania služieb:

⁴⁷ Rozsudok Súdneho dvora z 8. októbra 1987, Kolpinghuis nijmegen, 80/86, bod 13. Citované podľa GEŠKOVÁ, K., NOVOTNÁ, M. a kol. *Zásady európskeho súkromného práva. Súbor interpretačných a aplikačných nástrojov*, s. 67. [2023-11-10]. Dostupné na: <https://www.truni.sk/sites/default/files/uk/f000136.pdf>.

⁴⁸ Rozsudok Súdneho dvora zo dňa 19. novembra 1991v spojených veciach C-6/90 a C-9/90 *Francovich a iní proti Taliansku*.

⁴⁹ Rozsudok Súdneho dvora zo dňa 5. marca 1996 v spojených veciach C-46/93 a C-48/93 *Brasserie du Pêcheur SA a Bundesrepublik Deutschland proti The Queen a Secretary of State for Transport ex parte: Factortame Ltd a i.* (ďalej ako „rozsudok *Factortame*“).

⁵⁰ DAMIAN, C., DAVIES, G., MONTI, G. *European Union law: text and materials*. 3. vyd. Cambridge : Cambridge University Press, 2014, s. 327.

Tieto predpoklady vychádzajú z bodu 51 rozsudku Súdneho dvora *Factortame*.

Pozr aj JELÍNKOVÁ DUDZÍKOVÁ, J. *Zodpovednosť štátu za škodu spôsobenú jednotlivcovi porušením práva Európskej únie orgánom výkonu vnútroštátnej verejnej moci*. [online], 2021, [cit. 30. 10. 2023]. Dostupné na: https://sudnamoc.sk/zodpovednost-statu-za-skodu-sposobenu-jednotlivcovi-porusenim-prava-europ-skej-unie-organom-vykonu-vnutrostatnej-verejnej-moci/#_ftn13.

- cestujúci má právo ukončiť zmluvu o balíku cestovných služieb;
- organizátor môže ukončiť zmluvu o balíku cestovných služieb a má v plnej miere refundovať cestujúcemu všetky platby za balík služieb, ale nenesie zodpovednosť za dodatočnú náhradu;
- organizátor poskytne refundáciu platieb za zájazdy. Takéto refundácie sa cestujúcemu refundujú bez zbytočného odkladu a v každom prípade najneskôr do 14 dní po ukončení zmluvy o balíku cestovných služieb.

Tieto práva (a aj povinnosti) boli v dôsledku prijatia zákona č. 136/2020 Z. z. modifikované.

Závažnosť porušenia európskeho práva

Prípady, v ktorých je vnútroštátna legislatíva v priamom rozpore s právom EÚ, sa považuje za flagrantné porušenie práva EÚ členským štátom.⁵¹

S odkazom na kritériá uvádzané v rozsudku *Factortame (jasnosť a presnosť porušeného právneho predpisu, miera voľnej úvahy, ktorú tento predpis ponecháva orgánom štátu, stanovisko orgánov Spoločenstva)*,⁵² možno posudzovať aj „náš slovenský prípad“.

Vo vzťahu k nemu je zrejмый výskyt viacerých ukazovateľov v prospech kvalifikácie porušenia ako závažného, keďže práva zo smernice boli formulované určitým spôsobom, ustanovenie smernice nenechávalo žiadnu alebo takmer žiadnu mieru voľnej úvahy zákonodarcovi⁵³, a navyše dotknuté články smernice boli v období pandémie COVID-19 interpretované aj odporúčaním Komisie ohľadne *voucherov*,⁵⁴ s ktorým sa právna úprava v zákone č. 136/2020 Z. z. tiež dostala do zrejmeho konfliktu. Porušenie bolo aj autoritatívne potvrdené rozsudkom Súdneho dvora z 8. júna 2023 vo veci C-540/21 proti Slovenskej republike. Je všeobecne akceptované, že nesprávna transpozícia smernice, najmä ak ide ustanovenie smernice, ktorého výklad nedáva priestor na odôvodnené pochybnosti o jeho význame sa posudzuje ako závažné porušenie.⁵⁵ Aj z rozhodnutia vo veci *Dillenko-*

⁵¹ DAMIAN, C., DAVIES, G., MONTI, G. *European Union law: text and materials*, s. 331.

⁵² Súdny dvor v rozsudku *Factortame* odporúča zohľadniť, „či členský štát alebo inštitúcia Spoločenstva zjavne a vážne prekročili hranice voľnej úvahy, ktoré sú im uložené.. Okrem toho medzi prvky, ktoré príslušný súd môže vziať do úvahy, patrí predovšetkým jasnosť a presnosť porušeného právneho predpisu, miera voľnej úvahy, ktorú tento predpis ponecháva orgánom štátu alebo Spoločenstva, úmyselnosť alebo neúmyselnosť spáchaného porušenia alebo spôsobenej škody, ospravedlniteľnosť alebo neospravedlniteľnosť prípadného právneho omylu, skutočnosť, že stanovisko orgánov Spoločenstva mohlo prispieť k opomenutiu, prijatiu alebo zachovaniu vnútroštátnych opatrení alebo praktík, ktoré sú v rozpore s právom Spoločenstva. V každom prípade je porušenie práva Spoločenstva jasne dostatočne závažné, ak pretrváva naďalej napriek rozsudku, ktorý toto vytýkané nesplnenie povinnosti konštatuje, alebo napriek rozhodnutiu o prejudiciálnej otázke alebo ustálenej judikatúre Súdneho dvora v danej oblasti, z ktorých vyplýva, že dotknuté správanie je porušením práva.“

⁵³ Článok 4 Smernice: (Úroveň harmonizácie) Pokiaľ sa v tejto smernici neustanovuje inak, členské štáty vo svojom vnútroštátnom práve neopnechajú v platnosti ani nezavedú ustanovenia, ktoré sa odchyľujú od ustanovení tejto smernice, vrátane viac alebo menej prísnych ustanovení, ktorými by sa zabezpečila odlišná úroveň ochrany cestujúceho.

⁵⁴ Odporúčanie Komisie (EÚ) 2020/648 z 13. mája 2020 týkajúce sa poukazov ponúkaných pasažierom a cestujúcim ako alternatívna náhrada za zrušené balíky cestovných služieb a dopravné služby v súvislosti s pandemiou COVID-19.

⁵⁵ DAMIAN, C., DAVIES, G., MONTI, G. *European Union law: text and materials*, s. 331 – 332.

fer z roku 1994⁵⁶ vyplýva, že ak členský štát neprijme vôbec žiadne legislatívne opatrenie na transpozíciu smernice, je podľa judikatúry Súdneho dvora Európskej únie daná vždy dostatočná závažnosť porušenia.⁵⁷

Otázkou môže byť, či stupeň závažnosti porušenia európskeho práva treba testovať s ohľadom na obmedzenie práv poškodených subjektov. Ak uvažujeme o cestujúcich, je zrejmé, že právna úprava podľa zákona č. 136/2020 Z. z. im uprela právo na refundáciu a ukončenie zmluvy, čo iste zakladá závažné porušenie európskeho práva odobratím ich smernicou priznaného práva. Ohľadne cestovnej kancelárie je mierne diskutabilné, či § 33a zákona o zájazdoch bránil cestovnej kancelárii z dôvodu pandémie COVID-19 ukončiť zmluvu a bez zbytočného odkladu, resp. v 14-dennej lehote refundovať platby. Skôr sa aj v tomto prípade možno prikloniť k zjavnej povinnosti postupovať podľa § 33a. Navyše skutočný výkon práva ukončiť zmluvu a tým zosplatiť náhradu bol pre cestovné kancelárie v tom čase ekonomicky málo možný (a tu treba zohľadniť aj rozsah štátnej pomoci)⁵⁸.

Argumentom v neprospech posúdenia porušenia európskeho práva ako závažného je skutočnosť, že prijatím zákona č. 136/2020 Z. z. nedošlo k zrušeniu relevantných ustanovení v § 21 v zákone o zájazdoch, ale len k súbežnej existencii režimu v § 21 a novoprijatom § 33a zákona o zájazdoch. Tento právny stav otvoril priestor eurokonformného výkladu a zabezpečeniu plného účinku smernice prostredníctvom využitia ustanovení zo skoršej riadnej transpozície smernice.

Porušenie a škoda v príčinnej súvislosti

Možné škody, ktoré utrpeli alebo mohli utpieť súkromné osoby v dôsledku nesprávnej transpozície a stavu hybridného práva sme už naznačili (ochudobnenie cestujúceho o možnosť nakladať s peniazmi, povinnosť cestovnej kancelárie platiť úroky z omeškania a trov konania). Konkretizácia jednotlivých právnych pozícií cestujúceho a cestovnej kancelárie závisí od rôznych premenných, ktoré ovplyvnia aj vyhodnotenie požadovanej príčinnej súvislosti.

Doplňujúcim elementom posudzovania konkrétnych nárokov je tiež posúdenie možného spoluzapríčinenia škody osobou, ktorá si uplatňuje nárok na náhradu od štátu.

Ak pôjde o cestovnú kanceláriu, ktorá požaduje náhradu zaplateného úroku z omeškania a trov konania, táto škoda je spôsobená aj tým, že nesplnila nároky cestujúcich podľa smernice, ale spoľahla sa na postup podľa § 33a zákona o zájazdoch, konečné rozhodnutie vnútroštátneho súdu (bez alebo s využitím opravných prostriedkov) bolo založené na

⁵⁶ Rozsudok Súdneho dvora zo dňa 8. októbra 1996 v spojených veciach C-178/94, C-179/94, C-188/94, C-189/94 and C-190/94. *Dillenkofer a iní proti Bundesrepublik Deutschland*.

⁵⁷ BALOG, B. Zodpovednosť parlamentu za prijatie zákona z pohľadu vnútroštátneho práva. In *Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae*, 4/2011, s. 51. Dostupné na internete: https://www.paneurowni.com/wp-content/uploads/2017/03/2011-4_notitiae_vnutro.pdf [1. 11. 2023].

⁵⁸ Pomoc štátu je v oblasti cestovného ruchu hodnotená aj pozitívne, pozri Prieskum - COVID-pomoc cestovný ruch a cestná doprava grafy, [online], 2023, [cit. 20. 11. 2023]. Dostupné na internete <https://www.min-dop.sk/ministerstvo-1/cestovny-ruch-7/informacie/informacie/aktuality>.

uprednostnení európskeho práva a cestovná kancelária bola zaviazaná zaplatiť cestujúcemu dlh s príslušenstvom. Do akej miery možno vznik príslušenstva pohľadávky pričítať poškodenej cestovnej kancelárii a do akej miery nesprávnej transpozícii smernice?

Ak uvažujeme o škode cestujúceho, ak sa ten správal podľa § 33a zákona o zájazdoch, tak nároky na súde ani neuplatnil a svojou nečinnosťou sa ochudobnil, ak čakal s uplatnením svojej pohľadávky až do 14. septembra 2021.

Napriek právnej úprave v § 33a zákona o zájazdoch, slovenské sudy o uplatnených nárokoch na refundáciu platieb zo zmluvy o zájazde, ktorý sa neuskutočnil kvôli pandémie, rozhodovali v súlade s európskym právom.⁵⁹

Pri posudzovaní, či vôbec a v akom rozsahu sa poškodený podieľal na vzniku svojej ujmy, treba zohľadniť aj to, či došlo k porušeniu jeho zákonných povinností, príp. aký bol rozsah porušenia zákonných povinností poškodeného.⁶⁰ Určité usmernenie k týmto otázkam možno vyvodiť aj z rozsudku Súdneho dvora vo veci *Rechberger*. V tomto konaní sa okrem iného riešila otázka, či ak existuje priama príčinná súvislosť medzi konaním štátu, ktorý len čiastočne prevzal smernicu, a škodou, ktorú utrpeli jednotlivci, sa príčinná súvislosť preruší a nemusí viesť k zodpovednosti tohto štátu, ak sa preukáže, že došlo k neobozretnému správaniu organizátora cesty. Súdny dvor vyslovil názor, že po zistení priamej príčinnej súvislosti vnútroštátnym súdom zodpovednosť členského štátu nemôže byť vylúčená neobozretným konaním zo strany organizátora zájazdu.⁶¹ Rozhodne by sme ani cestujúceho ani cestovnú kanceláriu nenazvali neobozretným či nedbanlivým ani by sme neuvažovali o spoluzapríčinení škody v situácii, ak postupujú podľa zákona uverejneného v Zbierke zákonov SR. Neskôr, keď bolo už zrejmé, že sudy rozhodujú eurokonformne, tak cestovné kancelárie, s využitím odbornej právnej pomoci, už získali určitú orientáciu z hľadiska právneho stavu a snažili sa zaplatiť skôr než 14.9.2021.

Doplňujúcou otázkou je, či preukázanie príčinnej súvislosti a toho, či škoda skutočne vznikla, vyžaduje preukázať, že ak by štát nezmenil pravidlá pre mimoriadne a nepredvídateľné situácie, tak by zmluvné strany postupovali podľa § 21 zákona o zájazdoch, uplatňovali práva podľa tohto ustanovenia (najmä cestujúci) a plnili povinnosti podľa tohto ustanovenia (najmä cestovné kancelárie). V tom prípade by cestujúci získali peniaze skôr, získali by úroky alebo naopak cestovné kancelárie ani neplatili úroky či trovy konania. Z hľadiska preukazovania príčinnej súvislosti medzi škodou a porušením práva EÚ členským štátom možno poukázať na závery rozhodnutia Súdneho dvora vo veci *Jutta Leth proti Rakúskej republike*⁶² Žalobkyňa Jutta Leth požadovala náhradu za ško-

⁵⁹ K tomu pozri aj Rozsudok Súdneho dvora z 24. septembra 1998 vo veci C-319/96 *Brinkmann/Tabakfabriken GmbH v Skatteministeriet* (v tomto prípade transpozícia smernice nebola riadne uskutočnená, ale príslušné štátne orgány ustanovenia smernice aplikovali (síce nesprávne), z toho dôvodu nešlo o priamu príčinnú súvislosť medzi netransponovaním smernice a škodou).

⁶⁰ NOVOTNÁ, M. *Zodpovednosť za škodu v civilnom práve. Vybrané skutkové podstaty*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV, 2021, s. 28.

⁶¹ Rozsudok Súdneho dvora z 15. júna 1999 vo veci C-140/97 *Walter Rechberger, Renate Greindl, Hermann Hofmeister a i. proti Republik Österreich*.

⁶² Rozsudok Súdneho dvora zo 14. marca 2013 vo veci C-420/11 *Jutta Leth proti Rakúskej republike, Land Niederösterreich*.

du, ktorú predstavovalo zníženie hodnoty jej nehnuteľnosti, ktorá sa nachádzala v bezpečnostnej zóne letiska Wien-Schwechat. Od pristúpenia Rakúskej republiky k Európskej únii 1. januára 1995 orgány žalovaných vo veci samej bez toho, aby vykonali posudzovanie vplyvov na životné prostredie, povolili a zrealizovali viaceré projekty týkajúce sa výstavby a rozšírenia uvedeného letiska. Súdny dvor rozhodol, že samotná okolnosť, že sa v rozpore s požiadavkami smernice EÚ nevykonalo posudzovanie vplyvov na životné prostredie, v zásade nezakladá jednotlivcovi právo na náhradu čistej majetkovej škody spôsobenej znížením hodnoty jeho nehnuteľnosti v dôsledku vplyvov uvedeného projektu na životné prostredie. Vnútroštátnemu súdu však prináleží, aby overil, či boli splnené požiadavky európskeho práva uplatniteľné vo vzťahu k právu na náhradu škody, a to najmä existencia priamej príčinnej súvislosti medzi údajným porušením a spôsobenou škodou.

Do posudzovania príčinnej súvislosti vstupujú pre rozhodujúci vnútroštátny súd aj rôzne iné faktory. Je samozrejmé, že primárnym dôvodom vzniku škody bola pandémia COVID-19 a nie právna úprava. Takéto posudzovanie by už presahovalo hranice právnej kauzality. Je zjavné, že tieto okolnosti len vstupujú do hypotéz článku 12 smernice, pričom pre ustálenie príčinnej súvislosti treba podčiarknuť ochranný účel tejto normy,⁶³ ktorá bola slovenskou transpozíciou porušená a ktorej účelom bolo aj ukončenie neodvodnenej zmluvnej viazanosti a včasné vysporiadanie finančných nárokov. Pokiaľ ide o požiadavku priamej príčinnej súvislosti, z ustálenej judikatúry Súdneho dvora EÚ vyplýva, že prináleží vnútroštátnemu súdu, aby overil, či údajná ujma vyplýva dostatočne priamo z porušenia práva Únie členským štátom.⁶⁴

Vnútroštátna právna úprava zodpovednosti štátu za škodu nesprávnym prevzatím alebo neprevzatím smernice

Podľa § 9 ods. 2 zákona o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci a o zmene niektorých zákonov⁶⁵ za nesprávny úradný postup sa nepovažuje postup alebo výsledok postupu Národnej rady Slovenskej republiky pri výkone jej pôsobnosti podľa čl. 86 písm. a) a d) Ústavy Slovenskej republiky a postup alebo výsledok postupu vlády Slovenskej republiky pri výkone jej pôsobnosti podľa čl. 119 písm. b) Ústavy Slovenskej republiky.⁶⁶ Napriek tomu, ako konštatuje Balog, judikatúru Súdneho dvora Európskej únie ohľadne zodpovednosti štátu rešpektuje aj zákon o zodpovednosti za škodu

⁶³ NOVOTNÁ, M. *Zodpovednosť za škodu v civilnom práve*. s. 28.

⁶⁴ Rozsudok Súdneho dvora z 20. októbra 2011 vo veci C-94/10 Danfoss A/S, Sauer-Danfoss ApS proti Skatteministeriet, bod 34.

⁶⁵ Zákon č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci a o zmene niektorých zákonov.

⁶⁶ MATUŠÍKOVÁ, M. *Zodpovednosť štátu za škodu spôsobenú prijatou legislatívou*. [online], 2022, [cit. 30. 10. 2023]. Dostupné na internete: <https://www.epravo.sk/top/clanky/zodpovednost-statu-za-skodu-sposobenu-prijatou-legislativou-5428.html> K ústavnému zakotveniu práva na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím a nesprávnym úradným postupom a jeho obmedziteľnosti aj KEREČMAN, P., JÁNOŠÍKOVÁ, M. O ústavnosti limitácie výšky náhrady nemajetkovej ujmy spôsobenej pri výkone verejnej moci. In *Justičná revue*. Roč. 73, 2021, č. 1, s. 1 – 16.

spôsobenú pri výkone verejnej moci. Jeho ustanovenie § 4 ods. 1 písm. e) určuje orgán konajúci v mene štátu v situácii, keď nebola smernica správne prebratá alebo nebola dodržaná lehota na jej prebratie a tým vznikla škoda pri výkone verejnej moci. Zákon stanovuje, že orgánom konajúcim v mene Slovenskej republiky je ministerstvo alebo iný ústredný orgán štátnej správy, a to ten, do pôsobnosti ktorého príslušná smernica patrí, v našom prípade Ministerstvo hospodárstva. Zákon v tomto prípade neuvádza ako orgán konajúci v mene štátu národnú radu, a to napriek tomu, že nesprávne prebratie smernice alebo jej neprebratie v stanovenej lehote môže byť spôsobené aj zákonodarnou činnosťou národnej rady.⁶⁷

Možno považovať za zrejmy nedostatok právnej úpravy zákona o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci, ak na jednej strane postup, ktorý vedie k nesprávnej transpozícii smernice vylučuje z definície nesprávneho úradného postupu a na druhej strane, určuje orgán zodpovedný za nesprávne prebratie smernice. Tento orgán je podľa § 4 ods. 1 písm. e) tohto zákona zodpovedný len v prípadoch, ak vznikla škoda pri výkone verejnej moci v oblasti štátnej správy, ktorá patrí do pôsobnosti – v tomto prípade – Ministerstva hospodárstva.⁶⁸ Podľa dôvodovej správy k tomuto zákonu „*Netranspozícia smernice v riadnej transpozičnej lehote sa teda tiež dá považovať za nesprávny úradný postup, pretože ide o nečinnosť orgánu verejnej moci*“, relevantná smernica transponovaná bola, ale v dôsledku neskorších zmien, nesprávne.⁶⁹

Výroky rozsudku Súdneho dvora vo veci *Factortame* napriek nedostatkom právnej úpravy v Slovenskej republike vychádzajú zo zodpovednosti štátu, ktorá vznikla aj v dôsledku legislatívnej činnosti a stanovujú základný právny rámec posudzovania predpokladov pre náhradu škody. Z rozsudku vyberáme

- *Zásada, podľa ktorej sú členské štáty povinné nahradiť škodu spôsobenú jednotlivcom porušením práva Spoločenstva, ktoré im možno pripísať, sa uplatní, keď je za vytýkané nespĺnenie povinnosti zodpovedný zákonodarný orgán.*
- *ak porušený právny predpis Spoločenstva má za cieľ priznať im práva, ak porušenie je dostatočne závažné a ak existuje priama príčinná súvislosť medzi porušením a ujmom, ktorá jednotlivcom vznikla, štát musí napraviť následky škody, ktorá vznikla porušením práva Spoločenstva, ktoré mu možno pripísať, v rámci vnútroštátneho práva o zodpovednosti, pričom uplatniteľné podmienky stanovené platnými vnútroštátnymi predpismi nesmú byť menej priaznivé ako podmienky týkajúce sa podobných vnútroštátnych nárokov a nesmú byť upravené takým spôsobom, ktorý by prakticky znemožňoval alebo príliš sťažoval získanie náhrady škody.*

⁶⁷ BALOG, B. Zodpovednosť parlamentu za prijatie zákona z pohľadu vnútroštátneho práva. In *Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae*, s. 50.

⁶⁸ Je diskutabilné, či sa to vôbec dotýka horizontálneho vzťahu založeného zmluvou o zájazde.

⁶⁹ Jeden z kľúčových príspevkov k odbornej diskusii o zodpovednosti štátu za škodu spôsobenú porušením práva EÚ v Slovenskej republike a použitiu zákona o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci napísala Jánošíková, (JÁNOŠÍKOVÁ, M. Zodpovednosť štátu za škodu spôsobenú porušením komunitárneho práva. In *Justičná revue*, 2005, č. 3, s. 390 – 400). Závery tohto článku sú v dnešnej dobe už v mnohom neaktuálne, vzhľadom na výrazné zmeny a obmedzenia definície nesprávneho úradného postupu v § 9 tohto zákona.

- *Vnútroštátny súd v rámci vnútroštátnych právnych predpisov, ktoré uplatňuje, nemôže podmieňovať náhradu škody existenciou úmyselného zavinenia alebo zavinenia z nedbanlivosti zo strany štátneho orgánu, ktorému možno porušenie pripísať, presahujúceho rámec dostatočne závažného porušenia práva Spoločenstva.*⁷⁰

K použitiu vnútroštátnej právnej úpravy pre prípady zodpovednosti štátu za škodu sa vyjadril Súdny dvor aj v rozsudku vo veci *Tomášová* na základe návrhu na začatie prejudiciálneho konania podľa článku 267 ZFEÚ, podaného rozhodnutím Okresného súdu Prešov nasledovne: „*V tejto súvislosti treba pripomenúť, že ak sú splnené podmienky týkajúce sa vzniku zodpovednosti štátu, čo prináleží posúdiť vnútroštátnym súdom, je úlohou štátu napraviť následky spôsobenej škody v rámci vnútroštátneho práva zodpovednosti za škodu, pričom predpoklady zodpovednosti za škodu stanovené vnútroštátnym právom, nemôžu byť nepriaznivejšie ako pri podobných právnych prostriedkoch týkajúcich sa výlučne len vnútroštátneho práva (zásada ekvivalencie) a nesmú byť ani formulované tak, aby získanie náhrady škody robili prakticky nemožným alebo neúmerne ťažkým (zásada efektivity (bod 38).*⁷¹

Konkurencia/ súbeh nárokov cestujúceho

Pri uplatňovaní nároku na náhradu škody voči štátu, ak pôjde o ochudobnenie cestujúcich o možnosť nakladať s platbami za zájazd skôr ako 14. septembra 2021, prirodzene vyvstane aj otázka, či v tejto situácii nevzniká kolízia s nárokom na vydanie bezdôvodného obohatenia od cestovnej kancelárie, ktorá mala k dispozícii peňažné prostriedky cestujúceho po dobu približne jeden a pol roka (závisí od okolností prípadu).

Z rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu SR aj Ústavného súdu SR vyplýva, že na otázku súbehu nárokov na náhradu škody a vydanie bezdôvodného obohatenia nie je úplná zhoda.

„...právny názor, že pri riešení kolízie nároku na vydanie bezdôvodného obohatenia a nároku na náhradu škody treba vychádzať zo zásady, že vzhľadom na subsidiárnu povahu nároku na vydanie bezdôvodného obohatenia má prednosť uspokojenie nároku z titulu náhrady škody, a len v prípade, ak nie sú splnené podmienky pre dosiahnutie rovnakého uspokojenia z titulu náhrady škody, možno uplatniť nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia, bol vyslovený v uzneseniach najvyššieho súdu zo dňa 21. decembra 2010 sp. zn. 2 Cdo 48/2010 (odkazy na ďalšie rozhodnutia a literatúru v rozhodnutí, pozn. aut.)

Naopak, právny názor, podľa ktorého právo na náhradu škody spôsobenej pri výkone verejnej moci možno uplatniť len vtedy, ak sa dotknutá osoba nemôže úspešne domôcť práva na vydanie bezdôvodného obohatenia voči tretej osobe, zaujal najvyšší súd v uzne-

⁷⁰ Výrok rozsudku *Factortame*.

⁷¹ Rozsudok Súdneho dvora z 28. júla 2016 vo veci C-168/15, Milena Tomášová proti Slovenskej republike – Ministerstvu spravodlivosti SR, Pohotovosti, s. r. o., za účasti: Združenia na ochranu občana spotrebiteľa HOOS.

seniach sp. zn. 8 Cdo 88/2017,.... (odkazy na ďalšie rozhodnutia NS SR) Tento názor bol vyslovený aj v náleze ústavného súdu II. ÚS 165/2012 zo dňa 13. decembra 2013 a v uzneseniach III. ÚS 361/2009 zo dňa 26. novembra 2009 a III. ÚS 45/2008 zo dňa 7. februára 2008. Rovnaký právny názor je držaný aj literatúrou, (odkazy na literatúru v rozhodnutí, pozn. aut.) 24. Dovolací súd na základe uvedeného je právneho názoru,podľa ktorého právo na náhradu škody spôsobenej pri výkone verejnej moci možno uplatniť len vtedy, ak sa dotknutá osoba nemôže úspešne domôcť práva na vydanie bezdôvodného obohatenia voči tretej osobe. Z tohto pohľadu opačný právny názor, zaujatý v skorších uzneseniach....., považuje za prekonaný, ako ojedinelý odklon, vybočenie od už v súčasnosti ustálenej neskoršej súdnej praxe.⁷²

Nie je účelom tohto príspevku otvárať otázku súbehu vo všeobecnej rovine, ale treba zdôrazniť názor Melzera, že nároky na náhradu škody a na vydanie bezdôvodného obohatenia sa nevyklučujú, ale môžu existovať vedľa seba.

V prípade, ak obohatená osoba a škodca nie sú jedna a tá istá osoba, je treba hľadať postup, akým sa navzájom vyporiadajú.⁷³ Ak by sa cestujúci úspešne domohol bezdôvodného obohatenia od cestovnej kancelárie (pričom funkčne tú istú úlohu plní úrok z omeškania, pri ktorom vzniká už naznačený problém zosplatnenia refundácie pred 14. 9. 2021), tak cestovná kancelária by vydané bezdôvodné obohatenie mohla uplatniť ako škodu voči štátu, pretože do pozície obohateného sa dostala (aj) v dôsledku nesprávnej transpozície smernice.

Konkurencia nárokov na náhradu škody a na vydanie bezdôvodného obohatenia vo vzťahu k porušeniu európskeho práva bola predmetom prejudiciálnej otázky vo konaní vo veci *Tomášová*, v ktorej Súdny dvor rozhodol „Pravidlá o náhrade škody spôsobenej porušením práva Únie, ako sú pravidlá týkajúce sa ohodnotenia takej škody alebo vzťahu medzi žalobou o náhradu tejto škody a ostatnými prípadne dostupnými prostriedkami nápravy, upravuje právny poriadok každého členského štátu pri rešpektovaní zásad ekvivalencie a efektivity.“⁷⁴

Do komplikovanej skladačky úvah o povinnosti štátu nahradiť škodu v dôsledku nesprávnej transpozície smernice treba vložiť aj prvok súbehu nárokov. Súbeh nárokov bol relevantný aj v konaní Súdneho dvora vo veci *Danfoss A/S*.⁷⁵ v ktorom súd rozhodol, že“ členský štát môže z dôvodu neexistencie priamej príčinnej súvislosti medzi výberom neoprávnené vybratej dane, ktorú zdaniteľná osoba presunula na kupujúceho, a spôsobenou škodou zamietnuť žiadosť o náhradu škody podanú kupujúcim za predpokladu, že kupujúci môže na základe vnútroštátneho práva vyžadovať náhradu škody od zdaniteľnej osoby a že

⁷² Uznesenie Najvyššieho súdu zo dňa 30. 3. 2020, sp. zn. 1Cdo/128/2019.

⁷³ MELZER, F. Konkurence nároku na náhradu škody a na vydání bezdůvodného obohacení. In NOVOTNÁ, M., ZORIČÁKOVÁ, V. *Dve strany jednej mince, problémy na pomedzí deliktneho, zmluvného a vecného práva*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 2023, s.76.

⁷⁴ Rozsudok Súdneho dvora z 28. júla 2016 vo veci C-168/15, Milena Tomášová proti Slovenskej republike – Ministerstvu spravodlivosti SR, Pohotovosti, s. r. o., za účasti: Združenia na ochranu občana spotrebiteľa HOOS.

⁷⁵ Rozsudok Súdneho dvora z 20. októbra 2011 vo veci C-94/10 Danfoss A/S, Sauer-Danfoss ApS proti Skatteministeriet.

náhrada škody spôsobená kupujúcemu touto zdaniteľnou osobou nie je prakticky nemožná alebo nadmerne ťažká.“ Existencia súbehu nárokov poškodenej osoby sa javí byť až sekundárnym činiteľom a pre priznanie nároku na náhradu škody sú v prvom rade rozhodné vyššie spomínané základné predpoklady (porušenie, škoda a príčinná súvislosť).

Záver

Výstupom tohto článku je stále otvorená otázka. Bolo prijatie zákona č. 136/2020 Z. z. pre cestovné kancelárie záchranou alebo ide o riešenie, ktoré im v konečnom dôsledku uškodilo? Z hľadiska cestujúcich je odpoveď jednoznačná. Predĺženie zmluvnej viazanosti a odklad vrátenia platieb bol riešením v rozpore s európskym právom, cestujúci ním boli ukrátení. Keďže z pohľadu jednotlivých cestujúcich ide o relatívne malé sumy, nemožno očakávať súdne pokračovanie, pravdepodobne ani formou kolektívnej žaloby voči cestovnej kancelárii. Bolo by to možno zaujímavé, pretože by to mohlo iniciovať druhý krok, úvahy nad škodou, ktorú priniesla nesprávna transpozícia smernice cestovným kanceláriám. Irónia tohto finále by spočívala v tom, že účelom prijatia zákona č. 136/2020 Z. z. mala byť ekonomická záchrana cestovných kancelárií.

Literatúra

- BALOG, B. Zodpovednosť parlamentu za prijatie zákona z pohľadu vnútroštátneho práva. In *Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae*, 2011, č. 4, s. 51. Dostupné na https://www.paneurouni.com/wp-content/uploads/2017/03/2011-4_notitiae_vnutro.pdf (1. 11. 2023)
- CSACH, K. Výklad harmonizovaných právnych predpisov v Slovenskej republike. In *Právny obzor*. Roč. 89, 2006, č. 5, s. 444 – 460
- CSACH, K. Význam výkladu sekundárneho európskeho práva pre výklad národného práva. In *Právny obzor*. Roč. 89, 2006, č. 4, s. 331 – 340
- DAMIAN, C., DAVIES, G., MONTI, G. *European Union law: text and materials*. 3.vyd. Cambridge : Cambridge University Press, 2014, s. 320
- FUHRICH, E. Critical Issues in German Travel Law after the Implementation of the Travel Package Directive. In TORRES, C., MELGOSA ARCOS, J., JÉGOUZO, L., FRANCESCHELLI, V., FRANCESCO MORANDI, F. & TORCHIA F. (Eds.) *Collective Commentary about the New Package Travel Directive Estoril*. Portugal : ESHTe. 2020, s. 836 – 838. Dostupné na: <http://intranet.eshte.pt/collectivecommentary/6/> (30. 9. 2023)
- GEŠKOVÁ, K., NOVOTNÁ, M. a kol. *Zásady európskeho súkromného práva. Súbor interpretačných a aplikčných nástrojov*. Praha : Leges, 2019, dostupné na: <https://www.truni.sk/sites/default/files/uk/f000136.pdf>
- HODÁS, M. Prejudiciálna otázka o výklade práva Európskej únie a právo na spravodlivý proces. In *Právny obzor*. Roč. 106, 2023, č. 4, s. 291 – 301
- HOFMANN, F., KURZ, F. (eds) *Law of Remedies. A European Perspective*. Cambridge : Intersentia, 2019
- JELÍNKOVÁ DUDŽIKOVÁ, J. *Zodpovednosť štátu za škodu spôsobenú jednotlivcovi porušením práva Európskej únie orgánom výkonu vnútroštátnej verejnej moci*. [online], 2021, [cit. 30. 10. 2023]. Dostupné na: https://sudnamoc.sk/zodpovednost-statu-za-skodu-sposobenu-jednotlivcovi-porusenim-prava-europskej-unie-organom-vykonu-vnutrostatnej-verejnej-moci/#_ftn13
- JURČOVÁ, M. Hľadanie princípov Európskeho právneho inštitútu pre krízu COVID-19 v nedávnych zmenách slovenských právnych predpisov. In NEVOLNÁ, Z., HLUŠÁK, M. (eds.) *Laudatio Alexandrovi*

- Škrinárovi. Trnava : Typi Universitatis Tynaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a Vedy, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, 2020, s. 85 – 98
- JURČOVÁ, M. Ukončenie zmluvy o zájazde pre mimoriadne a neodvratiteľné udalosti v období pandémie COVID-19. In *Studia turistica*. Roč. 12, 2021, 12, č. 1, s. 17 – 25, dostupné na https://www.studiaturisticacz/wp-content/uploads/2021/03/studia_turistica_2021_1.pdf (30. 9. 2023)
- JURČOVÁ, M., VARGA, P. Refund for Cancelled Travel During the Pandemic: Commission Decides to Refer Slovakia to the Court of Justice [electronic, print] In *Folia turistica*. 2021, č. 57, s. 7 – 19, dostupné na: <https://foliaturisticapl/resources/html/article/details?id=226364> (30. 9. 2023)
- JURČOVÁ, M. Odstúpenie od zmluvy o zájazde cestujúcim po 14. septembri 2021. In *Súkromné právo*. 2021, č. 4, s. 145 – 147
- KERECMAN, P., JÁNOŠÍKOVÁ, M. O ústavnosti limitácie výšky náhrady nemajetkovej ujmy spôsobenej pri výkone verejnej moci. In *Justičná revue*. Roč. 73, 2021, č. 1, s. 1 – 16
- MATUŠÍKOVÁ, M. *Zodpovednosť štátu za škodu spôsobenú prijatou legislatívou*. Dostupné na: <https://www.epravo.sk/top/clanky/zodpovednost-statu-za-skodu-spsobenu-prijatou-legislativou-5428.html> (24. 10. 2023)
- MELZER, F. Konkurence nároku na náhradu škody a na vydání bezdůvodného obohacení. In NOVOTNÁ, M., ZORIČÁKOVÁ, V. *Dve strany jednej mince, problémy na pomedzí deliktneho, zmluvného a vecného práva*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 2023, s. 76
- NOVOTNÁ, M. *Zodpovednosť za škodu v civilnom práve. Výbrané skutkové podstaty*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 2021, s. 28
- PROCHÁZKA, R., KÁČER, M. *Teória práva*. 2. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2019, s. 143
- SEDLÁČKO, F. Spätvzatie žaloby. In ŠTEVČEK, M a kol. *Civilný sporový poriadok*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 585
- ZORIČÁKOVÁ, V. Zmluvná alebo mimozmluvná povahy vyporiadania nároku zo zrušenej a neplatnej zmluvy- súčasné východiská a úvaha nad najvhodnejšou alternatívou koncepcie novej právnej úpravy. In NOVOTNÁ, M., ZORIČÁKOVÁ, V. *Dve strany jednej mince, problémy na pomedzí deliktneho, zmluvného a vecného práva*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 2023, s. 160 – 177